

USHTRIA

Viti i 77-të i botimit Nr. 18 (827873)

Botim Qendror i Ministrisë së Mbrojtjes

E premte, 3 maj 2024

80 vjet komb i lirë
Mirënjohje “28 mijë yjeve të pashuar”

Ish-zëvendës drejtori i AIM z. Douglas H. Wise, lektor pranë KLSM-14

Ish-zëvendës drejtori i Agjencisë Inteligjente të Mbrojtjes z. Douglas H. Wise ishte i pranishëm si lektor në Kursin e Lartë të Sigurisë dhe Mbrojtjes, për të sjellë gjithë eksperiencën e tij si drejtues i Agjencisë Inteligjente të Mbrojtjes, sidomos në këto kohë të vështira të tensioneve politike në rajon dhe më gjerë.

Pjesëmarrësit e kursit të Lartë për Sigurinë dhe Mbrojtjen KLSM-14, kishin mundësinë të diskutonin mbi aftësinë e lidershit ushtarak të NATO-s, për të ndërvepruar me personelin e shërbimit të inteligjencës gjatë operacioneve luftarake. Z. Wise, si anëtar i Shërbimit të Lartë të Inteligjencës (CIA), me gati tre dekada shërbim, bashkëbisedoi me pjesëmarrësit dhe mbi rëndësinë e ndërveprimit me shërbimet inteligjente, duke u mbështetur në koordinim dhe bashkëpunim të pandërprerë.

KLSM-14 priti si "Guest speaker" Ambasadorin e Republikës së Turqisë në Shqipëri

Ambasadori i Republikës së Turqisë në Shqipëri, z. Tayyar Kağan Atay vizitoi kursin e Lartë për Sigurinë dhe Mbrojtjen (KLSM1-14). Ai u prit nga gjeneral brigade Ylli Pulaj, i cili i uroi mirëseardhjen si përfaqësues i nivelit të lartë dhe e falënderoi për praninë e tij si "guest speaker" pranë grupit të KLSM-14. Më pas z. Atay bashkëbisedoi me pjesëmarrësit e kursit mbi qasjen e Turqisë në Ballkan si dhe vlerësimin e zhvillimeve aktuale në rajon, duke u ndalur dhe tek marrëdhëniet midis Shqipërisë dhe Turqisë.

KLSM-14 zhvillon vizitë akademike në Romë, Itali

Në mbështetje të programit akademik stafi drejtues i kryesuar nga gjeneral brigade Ylli Pulaj dhe pjesëmarrësit e KLSM-14, vizituan institucionet ushtarake arsimore dhe të sigurisë në Romë, Itali.

Në ditën e parë, stafi drejtues dhe grupi mësimor u pritën nga Prof. Dr. Nicola Pedde, drejtor i Qendrës për Studime Globale (IGS), i cili së bashku me akademikë të tjerë diskutuan nga afër me pjesëmarrësit mbi rolin e NATO-s dhe BE-së ndaj situatës aktuale të mbrojtjes si dhe qasjen e lidershit aktual politik botëror në këndvështrimin e sigurisë.

Në vijim, gjatë sesionit të pasdites u zhvillua vizitë në Qendrën e Ekselencës së NATO-s (NATO SFA COE), ku u pritën nga nënkolonel Massimiliano Caramia, shef i degës së zhvillimit të koncepteve, i cili me stafin e tij, i falënderoi për vizitën dhe uroi për kursin, më pas me anë të prezantimeve i njohu pjesëmarrësit e KLSM-14, me organizimin, zhvillimet e projekteve aktuale, bashkëpunimet me institucionet civile dhe ushtarake në kuadër të NATO-s si dhe infrastrukturën e zhvillimit të kurseve në këtë qendër.

Gjatë ditës së dytë të vizitës, pjesëmarrësit e KLSM-14 zhvilluan vizitë në Kolegjin e Mbrojtjes së NATO-s (NDC), ku u pritën nga dekani Dr. Christofer Schnaubelt, i cili i njohu me historikun, misionin, bashkëpunimet me institucionet dhe organizatat brenda dhe jashtë vendit si dhe kurset dhe trajnimet që zhvillohen me personelin ushtarak dhe civil, duke theksuar ndikimin që ka edukimi në sigurinë globale.

Gjatë sesionit të pasdites, u zhvillua vizitë në Qendrën e Mbrojtjes për Studime të Avancuara (CASD), ku anëtarët e kursit KLSM-14, u njohën me misionin, organizimin, kurset/ kurrikulën si dhe bashkëpunimet kombëtare dhe ndërkombëtare që realizohen nga kjo qendër.

Gjatë kësaj vizite, gjeneral brigade Ylli Pulaj u prit në takim të veçantë nga admiral Giacinto Ottaviani, President i Qendrës së Mbrojtjes për Studime të Avancuara, ku bashkëbiseduan shkurtimisht në lidhje me bashkëpunimet në fushën e arsimit dhe sigurisë.

Gjatë ditës së tretë u zhvilluan vizita kulturore në vendet më kryesore të qytetit, duke u njohur më shumë me historinë dhe kulturën e vendit si një ndër mijërvjeçarët në botë.

Ministri Peleshi: Shqipëria promovuese e fqinjësisë së mirë, dhe pranimi të "njëri-tjetrit"

Ministri i Mbrojtjes Niko Peleshi mori pjesë në Ministerialin e Bashkëpunimit të Mbrojtjes të Europës Qendrore dhe Ballkanit Perëndimor (Central European Defence Cooperation + Western Balkans), që u kryesua nga presidenca hungareze, në Budapest.

Në fjalën e mirëseardhjes, ministri i Mbrojtjes i Hungarisë, Kristóf Szalay-Bobrovniczky vlerësoi kontributin e iniciativës së CEDC-së, në forcimin e bashkëpunimit rajonal në fushën e Mbrojtjes dhe Sigurisë, duke theksuar se vendet e Evropës Qendrore e kanë në fokusin e tyre Ballkanin Perëndimor dhe për këtë ky rajon ka qenë dhe mbetet një nga prioritetet kryesore të iniciativës CEDC. Nga ana e tij, ministri Peleshi u shpreh mirënjohjen vendeve të CEDC-së, për fokusin dhe vëmendjen që i kushtojnë Ballkanit Perëndimor, duke vënë theksin te përfshirja e 6 vendeve të Ballkanit Perëndimor e njëherësh, duke vlerësuar maksimalisht përfshirjen e Kosovës në këtë nismë.

Ministri i Mbrojtjes Peleshi rikonfirmoi angazhimin e Ministrisë së Mbrojtjes në çdo bashkëpunim rajonal/ndërkombëtar që ka si qëllim përballimin e sfidave të kohës, rritjen e ndërveprimit në fushën e Sigurisë dhe Mbrojtjes si dhe sigurimin e paqes dhe stabilitetit.

Më tej ministri Peleshi evidentoi sfidat, me të cilat po përballet rajoni ynë, që nga pasojat e luftës në Ukrainë, influencat e huaja me qëllim destabilizimin e Ballkanit Perëndimor, duke përmendur veçanërisht situatën e tensionuar në veri të Kosovës pak kohë më parë. Ministri Peleshi theksoi se: "Dialogu ndërmjet Serbisë dhe Kosovës, aq fort i promovuar dhe kërkuar nga Bashkimi Evropian dhe Shtetet e Bashkuara, është

e vetmja zgjidhje për mos cenimin e integritetit dhe paqes në rajon". Peleshi theksoi se Ministria e Mbrojtjes e Shqipërisë do të vijojë të jetë një nga kontribuueset më të mëdha të bashkëpunimit rajonal, të promovimit të fqinjësisë së mirë, të

mbështetjes së parimit të pranimi të njëri - tjetrit dhe gjithëpërfshirjes, të ruajtjes së paqes dhe sigurisë në rajon dhe më gjerë.

Gjatë këtij takimi u prezantuan dhe prioritetet si dhe kalendari i aktiviteteve që do të zhvillohen

gjatë kryesimit hungarez të CEDC-së.

Iniciativa CEDC, por dhe formati, në kuadër të saj, dedikuar Ballkanit Perëndimor, ka forcuar bashkëpunimin dhe koordinimin midis shteteve të Evropës Qendrore dhe Ballkanit Perëndimor.

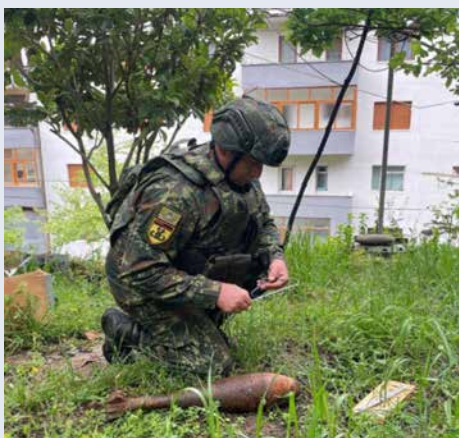

Kompania EOD realizoi me sukses misionin e saj për eliminimin e rrezikut nga municionet e paplasura

Në bashkinë Poliçan dhe Elbasan janë identifikuar municione të paplasura. Ndërhjyra e specialistëve të Kompanisë EOD, Batalionit të Xhenios, bëri të mundur pastrimin e zonës dhe kthimin në një mjedis të sigurt.

Gjatë rikonicionit të kryer nga ekipi i ekspertëve janë konstatuar disa lloje të municioneve të paplasura si: predha mortaje, predha topi dhe granata të kalibrave të ndryshëm. Këto municione u vlerësuan të prekshme dhe të lëvizshme.

Nën masa të forta sigurie u bë transportimi dhe magazinimi në mjediset e Batalionit të Xhenios.

Përfundoi ndërtimi i urës "Bailey" në fshatin Arrës, bashkia Devoll

Ekipi xhener i kompanisë së urave në Batalionin e Xhenios të Komandës Mbështetëse ka punuar me intensitet për më se dy javë, duke i dhuruar banorëve të fshatit Arrës, bashkia Devoll, urën tip "Bailey", me gjatësi 9 metra dhe seksion 1/1.

Kjo urë me një vlerë të jashtëzakonshme në komunitet, do iu shërbejë rreth 600 banorëve të fshatit Arrës, për lidhjen dhe komunikimin me fshatrat e tjerë si dhe zhvillimin e mëtejshëm të kësaj zone. Komanda Mbështetëse me kapacitetet dhe asetet e saj xheniere, do të jetë gjithmonë në mbështetje të vazhdueshme për të dhënë kontributin e nevojshëm në ndihmë të popullsisë civile.

Trupat Komando të Forcës Tokësore përfunduan me sukses stërvitjen "Strong Eagle 7"

Efektivë të Batalionit Komando dhe Regjimentit 3 "Ranger" të Forcave të Armatosura angleze, zhvilluan në vendin tonë stërvitjen "Strong Eagle 7", e cila është një ndër aktivitetet e përbashkëta dypalëshe për shkëmbim eksperience, trajnimin dhe stërvitjen e këtyre strukturave.

Stërvitja u zhvillua në rajonin e Zall-Herit si dhe në Poligonin Kombëtar të Bizës. Kjo stërvitje vjen në vazhdim të bashkëpunimit të shkëlqyer me MB, duke pasur stërvitjen "Strong Eagle 6", e cila u zhvillua në nëntor 2023 në Mbretërinë e Bashkuar.

Qëllimi i kësaj stërvitjeje është trajnimi dhe aftësimi i efektivit Komando në vlerësimin e situatave të ndryshme në fushën e luftimit, teknikat e luftimit dhe komunikimit në rritjen e ndërveprueshmërisë midis trupave aleate.

Efektivi shqiptar u trajnuar në planëzimin e veprimeve luftarake, trajnimin dhe kryerja e qitjeve me armë të precizonit të lartë, mënyra e komunikimit me radio sipas standardeve që përdorin vendet anëtare të NATO-s, dhënien e ndihmës së parë në fushën e luftimit, transportimin e të plagosurit etj.

Me rastin e përfundimit të kësaj stërvitjeje, në Regjimentin e Operacioneve Speciale (ROS) u zhvillua një ceremoni, ku morën pjesë shefi i Shtabit të Forcës Tokësore, kolonel Beqir Tafili, zëvendës atashu ushtarak i Mbretërisë së Bashkuar në Shqipëri, major Imran Ahsan etj.

Ceremoninë e hapi komandanti i ROS-së, kolonel Ajet Jata, i cili pasi falënderoi efektivët për përkushtimin dhe korrektësinë në stërvitje, theksoi se zhvillimi i këtyre stërvitjeve janë një vlerë e shtuar për aftësimin e komandove shqiptare.

Nga ana e tij, zëvendës atashu ushtarak i Mbretërisë së Bashkuar në Shqipëri major Imran Ahsan, përshëndeti trupat për përfundimin me sukses të kësaj stërvitjeje, duke theksuar se këto stërvitje janë një tregues i qartë i bashkëpunimit të ngushtë midis dy ushtrive tona.

Shefi i Shtabit të FT-së, kolonel Beqir Tafili në fjalën e tij përmbllëse vlerësoi maksimalisht këtë stërvitje, në të cilën u realizuan me sukses objektivat e stërvitjes nga ana e strukturave që u angazhuan, si dhe falënderoi zëvendës atashun britanik për bashkëpunim, donacionin e pajisjeve të zbulimit dhe të bashkëpunimit të vazhdueshëm si dhe komandën e ROS-së, për profesionalizmin dhe dedikimin në realizimin me sukses të kësaj stërvitjeje.

Gjithashtu ai u ndal në vlerësimin që i bën komanda e FT-së kësaj stërvitje dhe nënvizoi rritjen e vazhdueshme të bashkëpunimit, veçanërisht në fushën e trajnimit dhe stërvitjeve

të përbashkëta, duke kërkuar që të stërvitemi me skenar sa më real bazuar në situatën e sigurisë.

Në fund të ceremonisë, për të pranishmit, nga ana e zëvendës atashut ushtarak britanik, u prezantuan pajisjet e zbulimit që Ambasada e Mbretërisë së Bashkuar i dhuroi Regjimentit të Forcave Speciale.

Atashu i BE-së, vizitë në komandën e Forcës Detare/Rojës Bregdetare

Në Komandën e Forcës Detare, kundëradmiral Adnand Agastra priti në një vizitë zyrtare atashun ushtarak të Bashkimit Europian për Shqipërinë, kolonel Pietro Mostardi. Në takim u diskutua mbi planet e modernizimit, angazhimin e Forcës Detare në shërbim të Aleancës dhe Bashkimit Europian në mbrojtje të sigurisë rajonale konventave ndërkombëtare. Gjithashtu atashu i BE-së u njoh me misionin dhe detyrat që kryhen në cilësinë e Rojës Bregdetare nga struktura jonë, si dhe bashkëpunimin me strukturat e tjera kombëtare, si dhe homologët e saj ndërkombëtarë. Gjatë vizitës së tij, atashu ushtarak i BE-së u njoh nga afër dhe me kapacitet, mjetet që disponon Roja Bregdetare, për kryerjen e detyrave dhe misionit të saj

Anija "Lissus", një tjetër sukses në mbrojtje të jetës

Gjatë orëve të para të mëngjesit, anija "Lissus", e cila ndodhet në mision në Detin Egje, asistoi në finalizimin me sukses të operacionit të kërkim - shpëtimit.

Operacioni u zhvillua për t'i dhënë ndihmë emigrantëve të paligjshëm, të cilët lundronin në kushte të vështira dhe rrezikonin të mbyteshin.

Mjeti i tipit gomone me emigrantë ishin nisur nga Turqia me destinacion Greqinë. Pas koordinimit të anijes "Lissus" me Rojet Bregdetare të Greqisë dhe Turqisë, u bë i mundur shpëtimi i 36 emigrantëve mes tyre edhe fëmijë me kombësi nga Sudani, Libia dhe Jemeni.

Emigrantët, 18 meshkuj, 14 femra dhe 4 fëmijë në gjendje të mirë shëndetësore, u morën nga Roja Bregdetare turke për vazhdimin e procedurave të mëtejshme.

Forca Detare/Roja Bregdetare vazhdon misionin e saj fisnik në shpëtimin e jetëve njerëzore, në kuadër të Aleancës.

"Neptun Strike 24-1" zbarkon në brigjet e Adriatikut

Në rajonin perëndimor të ishullit të Sazanit dhe Gadishullit të Karaburunit, u zhvillua stërvitja "Neptune Strike 24-1" me pjesëmarrjen e anijeve të Forcës Detare, Forcave Speciale shqiptare, regatave Spanjolle, anijes shumërolëshe Turke, Forcave Speciale të Maqedonisë së Veriut dhe forcave ajrore Franceze. Stërvitja u drejtua nga Komanda e Forcave Detare të NATO-s, (MARCOM) në koordinim me vendet pjesëmarrëse.

Në këtë stërvitje u testuan aftësitë e grupit të anijeve të mbështetura nga ajri për të reaguar në shumëllojshmëri situatash detare si: njohja e situatës detare, zhvillimi i embargos detare, operacione amfibe, bordim, zbatim i ligjshmërisë në det, mbrojtja e Task Forcës nga sulme asimetrike, formacione të thjeshta dhe të avancuara detare, furnizim në det dhe sigurim i rajonit të zbarkimit. Nga anija shumërolëshe turke "Anadolu" dhe fregatat spanjolle u kryen manovra zbarkimi me anije, gomone dhe me helikopter nga ajri, ndërkohë që avionët luftarakë spanjollë A-80 dhe ata francezë "Rafael" siguronin hapësirën ajrore.

Pjesë e skenarëve të stërvitjes ishin dhe operacionet amfibe, ku forcat shqiptare, (Regjimenti i Operacioneve Speciale të FARSH) Spanjolle, Turke dhe të Maqedonisë së Veriut, kryen operacione të përbashkëta zbarkimi. Në ditët e fundit të stërvitjes, u simulua një sulm terrorist nga një mjet i shpejtë ndaj anijes komandë, ku Task Forca veproi me anije dhe helikopterë për neutralizimin e rrezikut. Kjo stërvitje i shërbeu më së miri rritjes së ndërveprueshmërisë, kohezionit ndërmjet vendeve aleate, si dhe testimit të kapaciteteve për mbrojtjen e hapësirës detare, si një nga prioritet kryesorë të Aleancës.

Muzeu i Forcave të Armatosura (MFA) është muze tipologjik dhe pasqyron ngjarjet më të rëndësishme ushtarake dhe vlerat më të mira të trashëguara nga kombi ynë gjatë historisë së tij në shekuj. Në esencë ai shpreh identitetin, kujtesën dhe progres-zhvillimin e Forcave të Armatosura të Republikës së Shqipërisë.

Misioni i Muzeut të FA është: “Evidentimi, grumbullimi, seleksionimi dhe vënia në përdorim, për grupet e interesuara, të vlerave edukative të trashëgimisë ushtarake të Forcave të Armatosura të Republikës së Shqipërisë”.

Objektet që janë ekspozuar në pavijonet e muzeut janë kryesisht: armatime, teknike e pajisje, dokumente, simbole e objekte të tjera.

Ky muze është një dëshmi e historisë së ushtrisë shqiptare dhe ndahet në 5 pavijone të veçanta në një hapësirë prej 100 mijë metër katrorë.

Në hapësirën e tij të gjerë, ai prezanton mbi 1 100 objekte të ndryshme, duke përfshirë mjete ushtarake, armë, uniforma dhe artefakte të tjera të përdorura nga Forcat e Armatosura Shqiptare nëpër periudha të ndryshme historike.

Pjesa më e spikatur e muzeut është pjesa e jashtme, ku janë ekspozuar artileria e rëndë, mjetet e blinduara, flota ajrore dhe detare, të cilat tani janë relikte historike. Këto objekte tregojnë historinë e forcave ushtarake të Shqipërisë, duke përfshirë periudhën e komunizmit, kur Shqipëria ishte nën influencën e Bashkimit Sovjetik dhe më pas të Kinës.

Në muzeun e Bërzhitës, vizitorët mund të shohin objekte të ndryshme të përdorura gjatë periudhës së diktaturës komuniste, duke përfshirë tanket T-34, avionët “MiG” dhe helikopterët e ndryshëm. Gjithashtu, ekspozita përfshin edhe armë dhe mjete të përdorura gjatë Luftës së Dytë Botërore, duke treguar rolin e Shqipërisë në këtë konflikt global.

Një pavijon i veçantë i është kushtuar armatimeve antike dhe periudhës së rilindjes kombëtare, duke përfshirë kohën e Skënderbeut dhe periudhën e mbretërisë së Ahmet Zogut. Këtu janë ekspozuar objekte të tilla si topuzë, kobure dhe pushkë të përdorura gjatë luftërave të ndryshme në historinë e Shqipërisë.

Gjithashtu, muzeu përmban një pavijon të veçantë për forcën e armatosur të Shqipërisë si anëtare e NATO-s, duke prezantuar uniformat dhe pajisjet e përdorura nga ushtria në kohën e sotme.

Ndërtimi i Muzeut të Forcave të Armatosura nisi në vitin 2019 dhe u përfundua në dhjetor 2023. Vendosja e tij në një ambient të bukur natyror në Bërzhitë e bën atë tërheqës për vizitorët që dëshirojnë të njihen më mirë me historinë dhe evoluimin e forcave ushtarake në Shqipëri. Ky muze është një dëshmi e përkushtimit të vendit ndaj ruajtjes dhe prezantimit të trashëgimisë së tij historike në fushën e ushtrisë.

Tashmë i kthyer në një atraksion turistik për të huaj dhe vendas, muzeu numëron një numër të madh vizitorësh.

Ditët e fundit të muajit prill ai u vizitua edhe nga Shoqata e të Verbërve të Shqipërisë, të cilët ishin të interesuar mbi gjithçka, për t’i dhënë sytë e shpirtit historisë së Forcave të Armatosura.

Pjesë e vizitorëve ‘të veçantë’ ishin dhe Ambasadori i Austrisë

Muzeu i FA-së, dëshmi historike dhe atraksion turistik me vlerë kombëtare

Dr. Christian Steiner, i shoqëruar nga zoti Stefan Krause, drejtor në “Kunst Historische Museum Viena”, si dhe sekretari i parë i Ambasadës së Austrisë, zoti Martin Schaller, zhvilluan një vizitë në Muzeun e Ri Forcave të Armatosura.

111 vite histori suksesi, përkushtimi deri në vetëmohim të

Forcave të Armatosura, vijjnë në këtë muze për të gjithë ata që duan të njohin historinë e kombit shqiptar të vërtetë dhe pa ngjyrimë, të vlerë dhe të denjë si vetë trojet e tij.

Muzeu qëndron çdo ditë i hapur nga e hëna në të diel, për të gjithë admiruesit e rrugëtimit historik të Forcave të Armatosura.

Në harkun kohor të 111 viteve Ushtri Shqiptare, gjeneral Kingji është lideri i 27-të, nën drejtimin e të cilit ushtria jonë me një histori të lashtë, por me vizion të ri, po transformohet në standardet e ushtrive të vendeve aleate të NATO-s, pjesë e së cilës, prej vitit 2009, jemi dhe ne. Në këtë linjë historike, i pari drejtues i Forcave të Armatosura të shtetit të Pavarur Shqiptar ishte Ali Shefqet Shkupi.

I nderuar gjeneral, për të rinjtë dhe të rejat të cilët po shtojnë radhët e ushtrisë shqiptare dhe po na bëjnë krenarë kudo ku japin kontributin e tyre, si u krijua kjo strukturë dhe cili ishte qëllimi i saj?

Kjo intervistë përkon me një datë të rëndësishme në historikun e Forcave të Armatosura, në të cilën përkujtojmë 111-vjetorin e krijimit të Shtabit të Përgjithshëm, i cili në atë kohë njihej me emrin “Shtati Madhnuer” dhe më tej u emërua “Shtabi Madhuer”.

Kjo strukturë u krijua nën kujdesin e veçantë të Qeverisë së Vlorës, të kryesuar nga Ismail Qemali, dhe si shef i parë i shtabit u emërua major Ali Shefqeti (Shkupi), i cili më parë kishte mbajtur detyrën e komandantit të Garnizonit të Stambollit.

Ndonëse në fillimet e tij, ai ishte një shtab fare i vogël, krijimi dhe angazhimi i këtij shtabi u konceptua si një strukturë me një rol dhe rëndësi të veçantë për organizimin, përgatitjen dhe drejtimin profesional të veprimtarisë luftarake të Forcave të Armatosura.

Në aspektin organizativ shtabi varej nga Ministria e Luftës dhe për funksionimin e tij u krijuan qarqet e Shtatit Madhnuer si sekretaria, komisioni i rregulloreve dhe ushtrimeve, komisioni i trajnimit të policisë dhe xhandarmërisë, dhe komisioni i ndërtimit.

Në rrugëtimin e tij 111-vjeçar, Shtabi i Përgjithshëm ka siguruar një vend të nderuar në historinë e Forcave të Armatosura dhe shtetit shqiptar, në sajë të angazhimit në përballimin e sfidave të mëdha të ekzistencës së shtetit dhe kombit shqiptar, zhvillimit, dhe përparimit të tij në gjirin e kombeve të qytetëruar.

Ndaj, në këtë përvjetor të 111-të gjej rastin të vlerësoj dhe shpreh mirënjohjen për shefat e Shtabit të Përgjithshëm të Forcave të Armatosura ndër vite, për rolin e tyre të pazëvendësueshëm në zhvillimin, transformimin dhe modernizimin e Forcave të Armatosura të Republikës së Shqipërisë.

Cili është vizioni juaj mbi transformimin dhe reformimin e Forcave të Armatosura, tashmë pjesë e ngushtë e Aleancës?

Dinamikat e mjedisit aktual të sigurisë, goditja e përsëritur nga fuqi të mëdha të sistemit ndërkombëtar të mbështetur në rregulla, zhvillimet e teknologjisë dhe koncepteve doktrinarë, shtrojnë domosdoshmërinë e të pasurit të një Force të Armatosur që zotëron cilësi dhe aftësi të veçanta.

Në këtë drejtim, fokusi im si shef i Shtabit të Përgjithshëm është që Forcat e Armatosura, të jenë të kompletuara me personel, të mirë pajisura me armatim dhe teknikë të avancuar, të mirë trajnuara, të stërvitura dhe të motivuara, të gatshme dhe të afta të kryejnë misionin e tyre kushtetues dhe të përmbushin detyrimet euroatlantike, duke vepruar në mënyrë të pavarur dhe/ose në përbërje të Aleancës, në respekt të vlerave që e udhëheqin në realizimin e misionit, të përkushtuara, të përgjegjshme dhe të vendosura për t’i shërbyer popullit shqiptar, si dhe sigurisë dhe paqes në rajon dhe më gjerë.

Më konkretisht, në vizionin tim për periudhën 2022 – 2025 drejtimet kryesore të zhvillimit fokusohen në:

- Një forcë ushtarake efektive, të kompletuar, përshtatshme, dhe të ndërveprueshme.
- Zhvillimin, menaxhimin dhe motivimin e personelit, nëpërmjet meritokracisë, transparencës, trajtimit dhe shpërblymjit financiar, arsimimit dhe kualifikimit, përkujdesjes, si dhe përmirësimit të kushteve të punës, stërvitjes e jetesës.
- Trajnimin, kualifikimin dhe arsimimin e personelit, të mbështetur në programet bashkëkohore që zhvillohen në Akademinë e Forcave të Armatosura, Kolegjin e Mbrojtjes dhe Sigurisë, qendrat stërvitore dhe institucionet arsimore të vendeve partnere dhe aleate jashtë vendit.
- Një forcë të gatshme dhe të aftë. Në përgjigje të sfidave të sigurisë që shtrton koha dhe situata, FA-ja do të rishikojë dhe harmonizojë nivelet e gatishmërisë së reagimit për realizimin e detyrimeve kombëtare dhe atyre të Aleancës, në përputhje me Planet e Mbrojtjes Kombëtare edhe ato rajonale të NATO-s. Fokusi do të jenë kapacitetet e deklaruara në NATO, duke ruajtur dhe konsoliduar nivelin e gatishmërisë për grup-batalionin e këmbësorisë së lehtë, si kontributi kryesor ndaj Aleancës, por edhe me kapacitete niche, siç janë: EOD, MADM, SOLTG etj.
- Zhvillimin e kapaciteteve, duke kushtuar vëmendje në investimet në sisteme, pajisje dhe infrastrukturë, të cilat do të përmirësojnë kapacitetet ekzistuese, krijojnë kapacitete të reja, rrisin aftësitë operationale dhe do të ndikojnë në mënyrë të drejtpërdrejtë në përmbushjen e nivelit të ambicies.
- Projektet e zhvillimit të infrastrukturës ushtarake me fokus përmirësimin e kushteve të punës, jetesës dhe stërvitjes së personelit, si dhe rritja e nivelit të sigurisë në ruajtjen e instalimeve dhe materialeve ushtarake.
- Përmirësimin e funksionimit të sistemit logjistik, për sigurimin e kapaciteteve të mbështetjes logjistike të domosdoshme për FA-në dhe mbështetjen e operationeve brenda dhe jashtë vendit.
- Intensifikimin e bashkëpunimit me aleatët strategjikë dhe NATO-n, të orientuar drejt arsimimit, trajnimit, stërvitjes dhe modernizimit të Forcave të Armatosura.

Si prioritet kryesorë për vitet në vijim mund të përmend: Modernizimin, zhvillimin dhe rritjen e kapaciteteve dhe aftësive operationale të FA-së. Në këtë kuadër vëmendjeje e veçantë do t’i kushtohet konsolidimit, ruajtjes dhe zhvillimit të kapaciteteve të Grup-batalionit të Këmbësorisë së Lehtë, Forcave Speciale, kapaciteteve EOD, kapaciteteve të Mbrojtjes nga Armët e Dëmtimit në Masë, dhe zhvillimin e kapaciteteve të Mbrojtjes Kibernetike; Rishikimin e dokumenteve strategjikë të Strategjisë Ushtarake dhe Planit Afatgjatë të Zhvillimit të FA-së dhe masat për zbatimin e tyre; Aktivizimin dhe organizimin e komponentit rezervist në Forcat e Armatosura; Përmirësimin e paketës ligjore ushtarake; Zhvillimin e projekteve të infrastrukturës ushtarake; Përmirësimin e sistemit të rekrutimit, përkujdesjes dhe promovimit të ushtarakëve; Konsolidimin e sistemit të arsimit ushtarak.

A ka një strategji për zhvillimin dhe menaxhimin e burimeve njerëzore të FA-së?

Burimet njerëzore janë një ndër elementët kryesorë të burimeve të mbrojtjes, ndaj zhvillimi i tyre përgjatë ciklit jetësor të personelit: rekrutimit, arsimimi, emërimi në detyrë, promovimi në gradë dhe karrierë, dalja në rezervë dhe në pension është e një rëndësie të madhe për Forcat e Armatosura.

Aktualisht është në fuqi “Strategjia e menaxhimit të burimeve njerëzore 2020 – 2024”, dhe ka filluar puna për hartimin e strategjisë për pesëvjeçarin e ardhshëm. Kjo strategji është e ndarë në katër kapituj dhe është e shoqëruar me Planin e Veprimit për zbatimin e strategjisë, ku specifikohen detyrat për strukturat drejtuese dhe bashkëpunuese për realizmin e objektivave të saj.

FA, arsimim, modernizim, mobilizim, mbrojtje KRENARI KOMBËTARE!

Shefi i Shtabit të Përgjithshëm të Forcave të Armatosura, gjeneralmajor Arben Kingji

Në strategji shqyrtohet konteksti i përgjithshëm i menaxhimit të burimeve njerëzore, jepen udhëzime sektoriale për mbrojtjen, aspekte aktuale të rëndësishme të fushës, vizionin dhe objektivat që synohen të arrihen dhe përgjegjësitë e strukturave për zbatimin efektiv të saj, monitorimin, raportimin dhe llogaridhënien.

Cila është qasja mbi zhvillimin e kapaciteteve dhe modernizimin e Forcave të Armatosura?

Siç e theksova dhe më lart, si pjesë e Planit Afatgjatë të Zhvillimit të Forcave të Armatosura, modernizimi, zhvillimi dhe rritja e kapaciteteve operationale të Forcave të Armatosura janë prioriteti kryesor i punës tonë. Investimet në sisteme, pajisje dhe infrastrukturë do të përmirësojnë kapacitetet ekzistuese, krijojnë kapacitete të reja, rrisin aftësitë operationale dhe do të ndikojnë në mënyrë të drejtpërdrejtë në përmbushjen e nivelit të ambicies.

Sisteme të mbështetjes me zjarr; sisteme raketash kundërtanke “Javelin”, sisteme të mbrojtjes ajrore të bazuar në tokë me rreze shumë të shkurtër veprimi “Stinger”, pajisje të komunikimit taktik C4I (CIS statike dhe e dislokueshme); kapacitete të Forcës Ajrore dhe Forcës Detare; pajisjet e zbulimit (ISTAR/HUMINT); modernizimi i Qendrës së Simulimit; kapacitetet për realizimin e operationeve për emergjencat civile dhe investimet në infrastrukturë do të jenë projektet kryesore.

Rol të rëndësishëm në procesin e modernizimit të Forcave të Armatosura do të luajë dhe mbështetja e konsiderueshme e partnerëve tanë strategjikë, NATO dhe BE.

Cilët janë hapat që janë ndjekur për përmirësimin e sistemit të rekrutimit, përkujdesjes dhe promovimit të ushtarakëve?

Rekrutimi i kandidatëve për ushtarë/detarë aktualisht nuk është në nivelet që duam, dhe kjo është një problematikë që haset dhe në vendet më të zhvilluara aleate dhe partnere. Qendra e Personel Rekrutimit, si struktura përgjegjëse për këtë çështje, ka ndërmarrë një sërë masash me qëllim informimin e publikut dhe promovimin e aktivitetit të Forcave të Armatosura, për t’i bërë ato një alternativë tërheqëse në sytë e brezit të ri.

Po kështu, është bërë ridislokimi i zyrave të seksioneve të rekrutimit, duke i vendosur ato në vende të përshtatshme dhe me vizibilitet të lartë, dhe janë përmirësuar aktet ligjore e nënligjore për rekrutimin në Forcat e Armatosura.

Për sa i përket përkujdesjes dhe promovimit të ushtarakëve, siç e theksova më lart, aktualisht është në funksion “Strategjia e menaxhimit të burimeve njerëzore 2020 – 2024” dhe plani i saj i veprimit, që kanë si fokus trajtimin e ushtarakëve përgjatë gjithë ciklit jetësor në Forcat e Armatosura, nga rekrutimi deri në daljen në rezervë dhe pension.

Gjithashtu, janë ndërmarrë një sërë nismash ligjore që kanë si fokus motivimin e personelit ushtarak nëpërmjet trajtimit me pagë, pagesës për kushte të veçanta pune dhe shërbimi, trajtimin me banesë sociale, qera banese, trajtimin me kredi të butë kjo për ushtarakët aktiv dhe për familjarët e tyre.

Cilat janë prioritetet e FA-së, në implementimin e sistemit e arsimit të lartë ushtarak, qasja dhe harmonizimi i edukimit dhe trajnimit në FA?

Arsimimi, trajnimi dhe kualifikimi i personelit në FARSH-së mbështetet në programet bashkëkohore që zhvillohen nga Akademia e Forcave të Armatosura (AFA), Kolegji i Mbrojtjes dhe Sigurisë (KMS), Qendrat/seksionet Stërvitore dhe institucionet arsimore të vendeve partnere dhe aleate jashtë vendit.

AFA, si i vetmi institucion ushtarak i arsimit të lartë që përgatit oficerët e ardhshëm të FARSH-së, e cila që nga viti 2020 e në vijim ka implementuar sipas ligjit të arsimit të Lartë, hapjen e programeve të ciklit të parë Bachelor në: Shkenca Ushtarake, Teknologji Informacioni në fushën e mbrojtjes; Navigim Detar në fushën e mbrojtjes, këto dy të fundit në bashkëpunim me Universitetin “Aleksandër Moisiu” Durrës.

FARSH nëpërmjet AFA-së, nga viti 2021, ka vijuar hapjen e ciklit të dytë të studimeve “Master profesional” për “Siguri kibernetike në fushën e mbrojtjes”. Gjithashtu, në vitin akademik 2023-2024, ka kaluar në riorganizimin e sistemit arsimor të oficerit sipas sistemit Bachelor (4-vjeçar), mbështetur në modelin dhe përvojën e Akademisë “West-Point” në SHBA, duke implementuar tre programe bashkëkohore: “Marrëdhënie Ndërkombëtare në fushë mbrojtjes”; “Shkenca Komunikimi në fushën e mbrojtjes”; “Teknologji Informacioni dhe

Komunikimi në fushën e mbrojtjes”, si dhe duke i dhënë prioritet modernizimit të infrastrukturës stërvitore dhe akademike (ndërtimi i Kampusit të ri) dhe aplikimit të standardeve të vlerësimit institucional dhe të programeve të studimit (riakreditimi institucional).

Akademia synon përgatitjen e ekselencës, por edhe të dijës për personelin ushtarak dhe civil në FARSH e më gjerë. Oficeri i ardhshëm i FA-ve do të përgatitet me një arsimim dhe formim të plotë akademik, të karakterit, formim ushtarak (leadership) dhe përgatitje speciale fizike, për të kryer me efektshmëri detyrën e liderit në çdo situatë në funksion të misionit kushtetues.

Prioritet për FA-të, përpos kalimit në një sistem 4-vjeçar Bachelor, viti 2024 shënon një hap tjetër të rëndësishëm, ku krahas programeve aktuale të studimit, AFA do të ofrojë dy programe të reja studimi në ciklin e dytë “Master i Shkencave” në “Siguri dhe Politika Ndërkombëtare” dhe “Shkenca Kompjuterike dhe Inteljigjencë Artificiale”.

Prioritet të veçantë do të ketë hapja e ciklit të tretë, programi i doktoratës, i cili parashikohet në vitin akademik 2026-2027, duke përmbushur dhe harmonizuar detyrimet e ligjit të arsimit të lartë për zhvillimin e të tre cikleve të studimit.

FARSH ka implementuar studime të karakterit tekniko-shkencor në fushën e mbrojtjes e të sigurisë kombëtare që i paraprin mjedisit strategjik, duke zhvilluar aktivitete shkencore dhe kërkimore në fushat e studimeve të mbrojtjes e të sigurisë, udhëheqjes strategjike, artit ushtarak, menaxhimit strategjik dhe planifikimit të mbrojtjes. FA nëpërmjet AFA-së synon të zhvillojë: Projekte kërkimore; Veprimtari mësimore; Projekte në ndihmë të institucioneve; Projekte në interes të të tretëve, në lidhje me fushën e mbrojtjes e të sigurisë kombëtare.

“Defender 21” dhe “Defender 23” u mbyllën me sukses, të cilat janë një bashkërendim mes kaq shumë vendesh, çfarë synojnë këto stërvitje?

Stërvitjet e serisë “DEFENDER”, siç e thotë dhe vetë emri, kanë si synim angazhimin dinamik të forcave në Evropë në mbështetje të NATO-s, në kuadër të shkurajimit dhe rritjes së gatishmërisë. Ato kanë si fokus dislokimin strategjik të forcave të ushtrisë amerikane në Evropë, testimin e elementëve të mbështetjes dhe ndërveprueshmërinë me aleatët dhe partnerët në vendet e zhvillimit të këtyre stërvitjeve. Në të dy këto stërvitje u demonstrua aftësia e forcave amerikane dhe atyre aleate e partnere për t’u integruar së bashku dhe për të kryer operatione të shkallës së lartë.

Forcat e Armatosura në të dy këto stërvitje u përfaqësuan në mënyrë dinjitoze, duke treguar një nivel të lartë profesionalizmi. Në DE-21 ne u testuam me sukses për kapacitetet tona në rolin e mbështetjes së vendit pritës, ndërsa në DE-23 Forcat e Armatosura shkuan edhe më tej, duke drejtuar me sukses një nga task forcat e kësaj stërvitjeje, atë të krahut jugor, duke marrë vlerësime tejet pozitive për përmbushjen me sukses të objektivave të kësaj stërvitjeje.

Përveç këtyre stërvitjeve, Forcat e Armatosura kanë qenë të angazhuara dhe në një sërë stërvitjesh të tjera dy ose shumë palëshe, brenda dhe jashtë vendit ku janë vlerësuar për performancën dhe përkushtimin e treguar.

Vitin që shkoi, Shqipëria ishte mikpritëse e Stërvitjes “Strong Balkan”, një stërvitje shumë e rëndësishme në kuadër të iniciativës rajonale të Shefave të Shtabit të Ballkanit, iniciativë që ka si fokus rritjen e bashkëpunimit ushtarak të shteteve ballkanike, duke kontribuar në sigurinë dhe stabilitetin rajonal.

Një tjetër stërvitje e rëndësishme që vlen për t’u përmendur është stërvitja tre shkallëshe “Përpjekja e përbashkët”, e cila do të zhvillohet në muajin qershor të këtij viti, në të cilën do të testohen edhe elementë të planit kombëtar të mbrojtjes, në mbështetje të Planit Rajonal Juglindor të NATO-s.

Po kështu, do të merret pjesë në konferencën kryesore planëzuese të stërvitjes DEFENDER Europe 25, e cila do të zhvillohet në vendin tonë në muajin korrik, do të angazhohemi me një grup special në stërvitjen rajonale në kuadër të Iniciativës së Shefave të Shtabit të Ballkanit, që do të zhvillohet në muajin tetor në Maqedoninë e Veriut, do të vijojnë përgatitjet për stërvitjen certifikuese të Grup-batalionit të Këmbësorisë së Lehtë që do të zhvillohet në vitin 2026, dhe shumë stërvitje të tjera, në nivele të ndryshme, brenda ose jashtë vendit.

Lidhur me angazhimin tuaj në krye të FA-së, si do ta vlerësonit ju bashkëpunimin ushtarak mes Shqipërisë dhe SHBA-së, marrë shkas dhe nga këto dy stërvitje?

Bashkëpunimi në fushën e mbrojtjes ndërmjet Shqipërisë dhe SHBA-së filloi zyrtarisht me vendosjen e marrëdhënieve dypalëshe, dhe sidomos me vendosjen e atashut tonë ushtarak në vitin 1992 dhe hapjen pranë Ministrisë së Mbrojtjes, në vitin 1993, të Zyrës së Bashkëpunimit Ushtarak (ODC).

Që nga ajo kohë, mbështetja e SHBA-së ka qenë e pakursyer, duke përfshirë mbështetjen e konsiderueshme të dhënë përgjatë proceseve të transformimit, zhvillimit dhe modernizimit të Forcave të Armatosura.

Parë në këndvështrimin e arsimimit dhe stërvitjes, mbështetja e SHBA-së ka luajtur një rol të rëndësishëm në zhvillimin profesional të personelit të Forcave të Armatosura.

Trajnimi dhe arsimimi realizohet kryesisht nëpërmjet programit IMET dhe me Gardën Kombëtare të shtetit të New Jersey-it. Bashkëpunimi me Gardën Kombëtare realizohet në kuadër të Programit të Partneritetit të Shteteve (State Partnership Program).

Bashkëpunimi me palën amerikane, për kurset IMET ka filluar që nga viti 1993 e në vazhdim. Gjatë kësaj periudhe kanë ndjekur kurse institucionale dhe funksionale, personel ushtarak dhe civil, rreth 900 veta, si dhe rreth 400 veta janë trajnuar në Shqipëri nga ekipet trajnuese amerikane.

Në sajë të bashkëpunimit me SHBA-të, është mundësuar edhe procesi i transformimit të Akademisë së Forcave të Armatosura, sipas modelit të Akademisë “West Point”.

Për stërvitjet dhe trajnimet e përbashkëta, përveç serisë së stërvitjeve DEFENDER, do të doja të përmendja stërvitjet taktike të Grup-batalionit të Këmbësorisë së Lehtë, trajnimi integruar dhe rritja e aftësive taktike; trajnimi për EOD, zhvillimi i nënoficerëve; dhe trajnimin e studentëve ushtarakë.

Në interes të transformimit të mëtejshëm të Forcave të Armatosura, ne kemi prezent epike këshillues nga SHBA-të në Grup-batalionin e Këmbëorisë së Lehtë, përveç këshilltarëve që kemi të atashuar pranë Qendrës së Personel Rekrutimit dhe në Shtabin e Përgjithshëm të FA-së.

A ka investime të realizuara nga SHBA-të dhe cilat janë ato?

Ndihma e SHBA-së për Forcat tona të Armatosura është materializuar përmes Zyrës së Bashkëpunimit për Mbrojtjen (ODC) dhe Atasheut Ushtarak Amerikan, nëpërmjet iniciativave të përbashkëta, aktiviteteve të ndryshme, programeve të arsimimit e trajnimit, operacioneve të përbashkëta jashtë vendit etj.

Përveç mbështetjes në fushën e arsimimit dhe stërvitjes që përmenda më lart, SHBA-të kanë dhënë një ndihmë të vazhduar në rritjen e kapaciteteve operacionale dhe modernizimin e Forcave të Armatosura.

Si shembuj konkret mund të përmend ngritjen e Qendrës Operacionale të Sigurisë Kibernetike, bashkëfinancimin për blerjen e helikopterëve “Black Hawk”, që iu shuan flotës sonë ajrore në fillim të këtij viti, mbështetjen me mjete të blinduara, armatim dhe pajisje për Grup-batalionin e Këmbëorisë së Lehtë, etj.

Cilat janë disa nga masat që FARSH-të kanë ndërmarrë në vijim të përforcimit të konceptit të shkurajimit dhe mbrojtjes së Aleancës?

Agresioni i paprecedentë Rus kundër një shteti të pavarur e sovran, Ukrainës, ishte katalizatori i shumë ndryshimeve në Aleancë, ku më kryesorja ishte ndryshimi i përqasjes për mbrojtjen kolektive. Për NATO-n para mbrojtjes vjen shkurajimi, koncept ky që synon frenimin e kundërshtarit apo kundërshtarëve nga ndërmarrja e veprimeve ushtarake që cenojnë territoret e vendeve të Aleancës. Në këtë drejtim, NATO kërkon që vendet, të jenë të përgatitura për luftë, pasi kjo është mënyra më e mirë e shkurajimit.

Vlen të theksohet se si e gjithë NATO-ja edhe vendi ynë jemi tërësisht të dedikuar ndaj paqes dhe nuk kërkojmë në asnjë moment luftë. Sidoqoftë, përgatitja për luftë është mënyra më e mirë për të garantuar paqen dhe vlerat e demokracisë dhe mënyra më e besueshme për të shkurajuar një agresion të mundshëm.

Në kuadër të këtyre përshtatjeve, NATO ka harmonizuar planëzimin e mbrojtjes dhe planëzimin operacional dhe nuk planifikon më mbi bazën e kapaciteteve por mbi bazën e rrezeqeve për të garantuar mbrojtjen kolektive.

Nëse do të shihnim se çfarë masash kemi marrë në këtë kuadër do ta nisja me pjesëmarrjen me trupa dhe kapacitete përgjatë kufirit lindor dhe jugor të NATO-s, konkretisht në Letoni dhe në Bullgari, e cila në vijim do të rritet edhe me prezencën në Rumani.

Po ashtu, masë e rëndësishme është sinkronizimi i planeve kombëtare të mbrojtjes me planet Rajonale të Aleancës, të quajtur ndryshe Familja e Planeve të NATO-s. Në këtë kuadër FARSH-të planëzojnë zhvillimin e kapaciteteve sipas kërkesave në mbështetje të planeve rajonale.

Për shkak se Planet Rajonale përfshijnë edhe lëvizjen e trupave, FARSH po zhvillon kapacitetet si vend pritës, duke vendosur në dispozicion të Aleancës infrastrukturën për mbështetjen e këtyre planeve. Këtu mund të përmend Bazën Ajrore të Kuçovës, e cila tashmë është përfshirë në listën e Bazave Ajrore Taktike të Aleancës, por edhe terminalin ushtarak të Portit të Porto Romanos.

Vlen gjithashtu të përmendend edhe investimet strategjike në korridorin 8-të, i cili shtrihet nga Durrësi në Varna (Bullgari), nga Adriatiku në Detin e Zi dhe që do të mundësonin lëvizjen e shpejtë të formacioneve të mëdha nëpërmjet territorit tonë.

Qeveria shqiptare ka deklaruar gatishmërinë e saj për të rivitalizuar industrinë ushtarake, në veçanti të prodhimit të municioneve, i cili mbetet angazhim domethënës për mbështetjen e Familjes së Planeve dhe të konceptit të shkurajimit dhe mbrojtjes së Aleancës.

Po në kuadër të mbështetjes së këtij koncepti, FARSH-të kanë ndërmarrë një sërë projektesh modernizimi, ku më kryesoret janë: Mbrojtja ajrore e bazuar në tokë (me rreze të shkurtër dhe të mesme); Helikopterë “Black Hawk”, mbështetja me zjarr (artileri deri në 155mm); Sisteme Ajrore pa pilot dhe sisteme kundër sistemeve ajrore pa pilot; Sisteme kundër tanke; Kapacitet e mbrojtjes kibernetike etj.

Rëndësi për zhvillimin e kapaciteteve dhe ndërveprueshmërinë kanë edhe stërvitjet e përbashkëta, të cilat mundësojnë ushtrimin edhe përgatitjen e formacioneve, në kushte sa më realiste, për të testuar planet apo ato CPX për ushtrimin dhe testimin e komandim-kontrollit. Në këtë kuadër mund të përmend stërvitjet “Steadfast Deterrence 24” (CAX/CPX) dhe “Brilliant Jump 24” (FTX) që organizohen nga SHAPE, “Defender Europe 2025”, e cila po planifikohet të zhvillohet përsëri në Shqipëri, “Neptun Strike 24” LIVEX, drejtohet nga SHAPE dhe pjesërisht zhvillohet në Sazan etj.

Çfarë roli luajnë FARSH-të, në kuadër të bashkëpunimit rajonal?

FARSH-të luajnë një rol shumë aktiv në kuadrin e bashkëpunimit ushtarak rajonal, duke arritur një bashkëpunim të fortë, të ngushtë dhe të suksesshëm ushtarak, si në planin rajonal dhe atë ndërkombëtar. Kjo pasi e shohim si mundësi për të kontribuar në ruajtjen e paqes, stabilitetit dhe sigurisë rajonale. Dëshiroj të sjell në vëmendjen tuaj se kjo përqasje e FARSH-së është në mbështetje të linjës kombëtare për forcimin e rolit rajonal dhe ndërkombëtar të RSH.

Aktualisht vendi ynë drejton dy iniciativat më të rëndësishme rajonale të bashkëpunimit ushtarak, Forumin e SHSHP-së të vendeve të Ballkanit (BCHOD) dhe iniciativa SHBA-Karta e Adriatikut (A-5) dhe së shpejti, më 6 qershor, do të organizojmë në vendin tonë Konferencën e SHSHP-së të BCHOD (dhe në shtator) të SHSHP-së të vendeve të A-5.

Drejtimin e këtyre dy iniciativave e shohim si mundësi, jo vetëm për të promovuar vendin dhe FARSH-të, por edhe për të përmbushur politikat e qeverisë shqiptare lidhur me politikën e dyerve të hapura në të gjitha nismat rajonale dhe promovimin e paqes, stabilitetit dhe sigurisë.

Në kuadrin e integritimit në NATO, BE dhe në iniciativat e tjera rajonale si A5, bashkëpunimi rajonal i kontribuon integritimit të Kosovës dhe vendeve të rajonit në forumet dhe organizatat më të gjera ndërkombëtare, duke përafëruar politikat, zhvilluar kapacitetet e përbashkëta dhe rritur ndërveprueshmërinë e kapaciteteve të mbrojtjes.

Rajoni i Ballkanit ka një histori tensionesh etnike, konfliktesh dhe destabiliteti, ku FARSH-të nëpërmjet bashkëpunimit ushtarak midis vendeve të rajonit sheh një mundësi për të punuar së bashku dhe ofruar kontributin për të adresuar sfidat e përbashkëta të sigurisë.

Bashkëpunimi më i thelluar është në fushat e stërvitjes, kërcënimeve asimetrike përfshi ato kibernetike, si dhe emergjencave civile. Aktualisht çdo vit zhvillohet të paktën një stërvitje e përbashkët me vendet e Ballkanit, krahas aktivitete trajnuese e stërvitore me disa aleatë dhe partnerë të ngushtë, pasi nëpërmjet stërvitjeve të përbashkëta ushtarake, programeve dhe nismave të bashkëpunimit, mund të ndërtohet besimi dhe të arrihet mirëkuptimi, duke reduktuar rrezikun e përshkallëzimit ushtarak.

Nëse ende nuk jemi në fazën ku të bashkëpunojmë për zhvillimin intensiv të kapaciteteve të përbashkëta ushtarake, ka dy struktura ushtarake rajonale, SEEBRIG, e cila për tre vite do të drejtohet nga një komandant shqiptar dhe “Balkan Medican Task Force”. Nga ana tjetër po zhvillojmë kapacitete dypalëshe dhe rajonale për emergjencat, si dhe jemi në procesin e nënshkrimit të një marrëveshjeje rajonale për lëvizjen e pandërprerë dhe të shpejtë të forcave, mjeteve dhe informacionit.

Dua të theksoj se vendi ynë, si anëtar i NATO-s, i jep rëndësi parësore bashkëpunimit nën këtë ombrellë, duke promovuar kornizat e bashkëpunimit që ofron Aleanca dhe pjesëmarrjes në misionet, operacionet dhe angazhimet e saj, ku prioritet do të jetë kontributi në misionin e NATO-s në Kosovë (KFOR).

Si vend kandidat për anëtarësim në BE, mbetemi të përkushtuar për të punuar me BE-në dhe me partnerët e aleatët evropianë, ku përputhen interesat tona, për të kundërshtuar dhe penguar influencat e huaja dhe për t’u mbrojtur kundër kërcënimeve të përbashkëta të sigurisë. Forumi i “Balkan CHOD”, A-5, DECI, SEDM, RACVIAC, “Adrion” etj., shihen si mjete për të shtyrë para këtë axhendë.

Sa të përfshirë janë FARSH-të në misionet dhe operacionet e drejtuara nga NATO, BE dhe OKB?

Forcat e Armatosura janë angazhuar dhe marrin pjesë aktive në operacione dhe misione të ndryshme të drejtuara nga NATO, BE, OKB dhe koalicione vullneti me partnerët tanë strategjike.

Më 9 shtator 1996, FARSH-të kanë filluar misionin e parë në Bosnjë-Hercegovinë dhe prej atëherë numri i trupave pjesëmarrëse në Misionet dhe Operacionet e drejtuara nga NATO/BE dhe OKB nuk është ndërprerë madje është rritur, siç është rritur edhe gjeografikisht numri i vendeve apo rajoneve ku ato kanë kryer operacione.

Forcat e Armatosura, aktualisht janë të angazhuara në tetë misione në kuadër të NATO-s, BE-së, dhe OKB-së. Si vend anëtar i NATO-s, ka patur dhe do të ketë prioritet kontributet në misionet, operacionet dhe angazhimet e saj, ku më i rëndësishmi do të jetë kontributi në misionin e NATO-s në Kosovë (KFOR). Përveç trupave të dislokuara, gjatë këtij viti do të dislokohet edhe një nënrepart këmbësorie në nivel toge dhe në vitet në vazhdim po planifikohet shtimi i kontributit edhe me një tjetër nënrepart këmbësorie në nivel toge.

Sikurse e përmenda më sipër, në kuadër të familjes së planeve dhe masave të shkurajimit dhe mbrojtjes së Aleancës, FARSH-të janë prezentë me trupa dhe kapacitete në kufirin lindor dhe jugor të NATO-s, në Letoni e në Bullgari dhe në vijim do të jemi prezent edhe në Rumani.

Po ashtu, FARSH-të marrin pjesë në misionin e NATO-s në Irak, me

detyra trajnimi dhe këshillimi. Forca detare nga ana tjetër merr pjesë me një anije patrulluese “Lisus”, në misionin “Aegean Sea”, në detin Egje.

Në mbështetje të axhendës integruese të vendit tonë në BE, FARSH do të rrisë prezencën në misionet e drejtuara nga BE, duke filluar me rritjen e trupave me një nënrepart këmbësorie në nivel toge, në misionin e BE-së, ALTHEA, në Bosnje-Hercegovinë dhe me një nënrepart këmbësorie në nivel kompanie, si pjesë e grup-batalionit të Bashkimit Evropian 2024 (EUBG 24), të cilët dislokohen vetëm për stërvitje dhe në rast se aktivizohet grup-batalioni EUBG 24.

Për sa i përket misioneve në kuadër të OKB-së, vendi ynë kontribuon me personel në Sudanin e Jugut, angazhim ky që do ta vazhdojmë dhe në të ardhmen.

Në bashkëpunim me aleatët strategjikë, FARSH-të marrin pjesë me personel në “Multinational Force and Observations” (MFO), në Sinai, Republika Arabe e Egjiptit.

Vitin që shkoi FARSH implementoi strukturën e re organizative. Cili ishte qëllimi i këtyre ndryshimeve dhe ku konsistojnë ato?

Lufta në Ukrainë tregoi rrezikun konvencional, i cili është një rrezik i prekshëm dhe real për Aleancën, dhe në këto kushte FARSH duhej t’i përshtatet dhe të adoptohet me mjedisin e ri.

Mësimet e nxjerra nga Lufta në Ukrainë, midis të tjerave, nxorën në pah domosdoshmërinë e zhvillimit të kapaciteteve specifike që do të nevojiteshin si për ruajtjen e forcave, edhe për ruajtjen e infrastrukturës kritike dhe popullsisë civile.

Konkretisht struktura e re reflekton këtë nevojë, përveç të tjerave edhe me krijimin e detashmentit të UAV dhe Batalionit të Mbrojtjes Kundër Ajrore.

Struktura konsideron edhe detyrimet e vendit tonë në kuadër të NATO-s, ndryshimet e kohëve të fundit në Aleancë, ku harmonizimi i Planifikimit të Mbrojtjes me Planifikimin Operacional dhe kalimi në Modelin e ri të Forcës të NATO-së, i cili implikon edhe Forcat tona të Armatosura, kërkon më tepër kapacitete të luftimit, mbështetjes së luftimit dhe mbështetjes me shërbime të luftimit.

Kur flasim për Forcat e Armatosura, e rëndësishme ngelet gatishmëria, ndërrueshmëria dhe ulja e kohës së reagimit në rast kërcënimi dhe rreziku, e cila domosdoshmërisht kërkon edhe rritjen e kapaciteteve operacionale me të cilat siguron mbulimin e gjithë territorit të vendit.

Konkretisht struktura e re, krahas Regjimentit të Operacioneve Speciale, Grup-Batalionin e Këmbëorisë së Lehtë, që kanë qenë me strukturën e mëparshme, tani ka edhe dy Regjimente këmbësorie, Regjimentin e mbështetjes me luftim, si dhe dy distrikte detare, krahas atyre që përmenda më sipër (Detashmentin UAV dhe Batalioni i Mbrojtjes Kundërajrore).

Përfshirja në strukturat e FARSH-së të konceptit të ri rezervist, duke shtuar rreth 2100 ushtarakë rezervistë në strukturat e FARSH-së është një tjetër risi e kësaj strukture.

Megjithëse vendi ynë ka pasur eksperiencë me rezervistët, bëhet fjalë për një koncept të ri, i cili nuk do të jetë i lehtë për t’u zbatuar por do të ofrojë zgjidhje për disa nga sfidat me të cilat përballen FARSH-të aktualisht.

Megjithëse mbrojtja e vendit tonë mbështetet në mbrojtjen kolektive në kuadër të Aleancës, struktura e re konsideron edhe elementin e qëndrueshmërisë duke krijuar forca dhe kapacitete të afta për t’iu përgjigjur sfidave dhe kërcënimeve me strukturat e saj, duke përmbushur rolin dhe përgjegjësitë, për realizimin e një spektri të gjerë operacionesh dhe detyrash brenda dhe jashtë vendit.

Në thelb, ndryshimet konsistojnë në riorganizimin, shtimin dhe krijimin e kapaciteteve të reja për mbrojtjen ajrore, kundërtanke, kundër mjeteve fluturuese pa pilot dhe rritjen e kapaciteteve të fuqisë së zjarrit dhe kapaciteteve NICHE (EOD, CBRN).

Çfarë mund të na thoni rreth ndryshimeve ligjore që janë iniciuar në kuadër të FARSH-së?

Ndryshimet strukturore, por edhe kërkesat për rritjen e kapaciteteve të kërkuara për plotësimin me personel, kanë shtuar domosdoshmërinë për përmirësimin e kuadrit ligjor, për sa i përket menaxhimit të personelit që aktualisht shërben në Forcat e Armatosura dhe krijimin e hapësirave ligjore për rritjen e rekrutimit për qytetarët që dëshirojnë të jenë pjesë e Forcave të Armatosura.

Në fokus të ndryshimeve ligjore prioritet është mbështetja e personelit që punon në Forcat e Armatosura për një trajtim financiar të njëjtë me vendet e Aleancës (NATO-s), rregullimin e karrierës ushtarake. Këto ndryshime konsistojnë në: Rishikimin e paketës sociale të ushtarakut (statusi i ushtarakut), trajtimi me pagë, me kushte të veçanta pune dhe shërbimi, trajtimi me banesë sociale, qira banese, trajtimi me kredi të butë kjo për ushtarakët aktiv dhe për familjarët e tyre; Rishikimi i ligjit për karrierën ushtarake (i cili tashmë është fakt), ku kemi rregulluar më mirë hierarkinë e gradave dhe funksioneve, ruajmë kapacitetet nëpërmjet plotësimit të strukturave të reja me personel, rritim motivimin e personelit në forcat e armatosura si dhe i japim një dimension të ri sistemit të përparimit në gradë të ushtarakëve të Forcave të Armatosura; Rishikimi i ligjit për pushtetet dhe autoritet, ku përcakton më mirë hierarkinë dhe linjën e komandimit në Forcat e Armatosura; Hartimi i projekt-ligjit për Komponentin Rezervist, si nevojë dhe domosdoshmëri, për funksionimin e këtij komponenti.

Pas miratimit të SSK-së, a mendoni se është momenti për të rishikuar SU-në dhe PAZHFA-në?

Strategjia e Sigurisë Kombëtare (SSK), e cila u miratua pak kohë më parë, qëndron në krye të hierarkisë së dokumenteve strategjike dhe kjo e bën domosdoshmëri edhe rishikimin e Strategjisë Ushtarake të Republikës së Shqipërisë dhe PAZHFA-së për të reflektuar ndryshimet dhe për ta harmonizuar me SSK-në.

Sidoqoftë, SSK është vetëm një nga arsyet, pasi ndryshimet në mjedisin e sigurisë Globale dhe rajonale dhe sfidat e reja me të cilat përballemi pas agresionit rus kundër Ukrainës, Konfliktit Izrael-Hamas, ndikimi i huaj rus/kinez/iranian në Ballkanin Perëndimor, sulmet kibernetike kundër vendit tonë dhe ngjarjet në Banjskë, e kanë bërë gjithashtu të domosdoshme rishikimin e SU-së dhe PAZH-së. Ndërkohë mbajmë parasysh se SU-ja e fundit është miratuar në vitin 2015 dhe koha e ka tejkaluar atë dhe bërë të nevojshme rishikimin, jo vetëm prej ndryshimeve në mjedisin e sigurisë, por edhe zhvillimeve teknologjike, të cilat kanë qenë intensive dhe realiteti në të cilin jetojmë është i ndryshëm nga ai i 10 viteve më parë.

Nga ana tjetër edhe zhvillimet e kohëve të fundit në NATO, me Konceptin e ri Strategjik 2022 dhe Strategjinë Ushtarake të NATO-s 2019, si dhe miratimit të dy koncepteve për zbatimin e SU-së (Konceptit për Shkurajimin dhe Mbrojtjen e Zonës Euro-Atlantike dhe Konceptit themelor për zhvillimin e Luftimit). Kohët e fundit Aleanca ka kaluar nëpër ndryshime rrënjësore për sa i përket planifikimit të mbrojtjes dhe planëzimit operacional me Familjen e Planeve dhe planet rajonale të Aleancës. Nga ana tjetër të gjitha vendet Aleate po rikonceptojnë mbrojtjen, rolin e FA-së dhe shoqërisë dhe domosdoshmërinë e zhvillimit të kapaciteteve kombëtare të mbrojtjes.

Të gjitha këto kishin nevojë të reflektoheshin edhe në dokumentet strategjike kombëtare në fushën e mbrojtjes, duke filluar me SU-në.

Dita e Dëshmorëve ose 5 maji është dita që përkujtohen të rënët e Shqipërisë. Kjo datë është shumë e rëndësishme për shqiptarët, pasi në këtë datë kujtohen dhe nderohen trimat që luftuan për Shqipërinë e lirë. Bota e qytetëruar, shoqëritë e rritura përmes vlerave, ku janë kultivuar parime themelore në ecurinë e brezave, mes të tjerash, e kanë mësuar kombin të kthejë rregullisht kokën mbrapa e të shohë rrugën e përshkuar, të dijë nga vjen, të kujtojë e respektojë historinë e të parëve dhe të mësojë prej asaj kohe se ku do shkojë. Është kjo arsyeja që pothuaj gjithë shtetet e kombet kanë një ditë në vit që përkujtojnë heronjtë, dëshmorët, të rënët në beteja për atdheun, për kombin. Disa e quajnë “Dita e Heronjve”, disa të tjerë “Dita e Heronjve Kombëtarë” ose “Dita e Martirëve”. Ne e quajmë “Dita e Dëshmorëve të Atdheut” dhe pasi Republika e Kosovës e përshtati këtë ditë përkujtimore, 5 Majin, edhe për bijtë e bijat e saj të rënë për lirinë, u mësua ta quajmë “Dita e Dëshmorëve të Kombit”.

Për arsyet e caktimit të ditës, nga vende të ndryshme vijnë kultura të ndryshme.

Shpesh mbahen në ditëlindjen e një hero i apo heroine kombëtare, ose zgjidhet momenti i veprave të tyre të mëdha, që i bëri ata heronj. Në shumë raste kremtimi i “Ditës së Heronjve” lidhet me një betejë përcaktuese, ku të rënët që luftuan kundër armiqve të vendit, kanë qenë ndikim i madh ose përcaktues për fatet e kombit. Në raste të tjera lidhet me një ditëlindje të heroit, burrë ose grua, aktet e guximshme të të cilëve i kanë mundësuar vendit të rriten si komb. Po kësaj dite i janë kushtuar memoriale monumentale, ku populli, por posaçërisht elita kombëtare, bën në këtë ditë nderet dhe ceremonitë protokollare. Shqipëria, si dhe disa vende të tjera, kanë caktuar si të tillë ditën e rënies së një hero i. Vrasja, më 5 maj 1942, e Qemal Stafës, ish-sekretari politik i të rinjve komunistë, në nderim të veprës së tij, është caktuar të jetë Dita a Dëshmorëve.

Në Ditën e Dëshmorëve të Kombit janë të shumtë emrat e të gjitha kohërave që kujtohen me mirënjohje, jo vetëm për vlerat e përgjeshme dhe kontributin që dhanë për çlirimin e vendit për një të ardhme më të mirë, por edhe të gjithë ata që sakrifikuan jetën e tyre për liri, demokraci, të drejtat e njeriut dhe dinjitetin e çdo shqiptari.

“Atdheu lëngon, na thërret të luftojmë me armë”. Partizanët, kudo ku shkonin, nga mali në mal, nga beteja në betejë e merrnin atdheun me vete, e kishin në zemër. Ideali atdhetar i shtynte që me pushkë në dorë të luftonin për Shqipërinë. Kishin ardhur ato ditë, për të cilat ëndërronte Asdreni: “Lart, përmbi shkëmbinj/ atje tek shqiponjat rrinë/ Tomorr, atje mblidhi të rinjtë/ të përpiqen për lirinë”.

Dhe partizanët bënë atë që thotë kënga e tyre: “N’ato maja, rripa-rripa, se ç’gjëmojnë/ Ndizet lufta për liri dhe derdhet gjak/ Janë trimat partizanë që luftojnë”. Ose kënga tjetër: “Se ç’u mbushën malet plot me partizanë”. Dhe në luftë binin dëshmorë bijtë e shqipes. Vaskë Dushku, që më vonë do të jepte jetën, bënte thirrje: “Atdheu lëngon nën thundrën fashiste. Ai na thërret të luftojmë me armë në dorë. Nuk ka pse të rrimë”. Dhe vetë luftoi e ra dëshmor. Sa shembuj të lartë atdhetarie ka në radhët e partizanëve! Kristaq Tutulani në ditarin e tij do të shkruante. “O Shqipëri, o nënë e dhimbshur! Hiqe zinë sot: ja, pleq e të rinj, bijtë e tu, gjaku më i kulluar, është gati të derdhet... Që tani e tutje s’ka më pushim, por luftë gjer në vdekje...”. Birçe Sinemati bënte apel: “Shtrëngata ka nisur. Në këmbë të gjithë! Kjo është detyra jonë”. Midat Dautaj i drejtohej nënës: “Dëgjo, nënë, unë do shkoj partizan. Ti ke edhe tre djem të tjerë. Në qoftë se unë nuk kthehem, të qëndrosh trime”. Mustafa Radovicka shprehej me vargje: “Atdheun tonë kaq të dashur/ Shqipërinë e gjojë/ shumë e kanë shkelur/ dy okupatorë/ kaq të fëlliqur e kaq barbarë/ kurrë ndonjë herë, bota s’ka parë”. Partizani luftonte “me kokë në torbë” dhe nuk pyeste për jetën e tij. Fjalët e Tafil Rexhepit, që bëri fli jetën e tij, ishin: “Njeriu është i lumtur kur jeton për atdheun”. Sadik Stalavec i thoshte: “Gjëja më e madhe është t’i japësh jetën atdheut, por njëkohësisht duhet të dish si t’ia falësh”. Dhe vetë ra si hero në kodrën e kuqe, bashkë me Vojo Kushin e Xhorxhi Martinin, duke luftuar 6 orë kundër qindra fashistëve. Novruz Xhaja fliste me zjarr: “Ty, të falem, o Atdhe, e dashur Shqipëri! Kush në luftë bie për atdhe, ai s’ka vdek, por ka le”. Dhe këtë shembull e dha

“Kjo Shqipni ka lindur burra, që nuk njohin dy flamura”

vetë, duke luftuar trup me trup me armiq të. Edhe në detyrën e agjitorit të luftës e të mësuesit, tema më e preferuar e bisedave të partizanëve ishte atdheu. Ferit Bisha hynte dhe dilte shtëpi më shtëpi dhe theksin e vinte në dy-tri fjalë: “Atdheu duhet çliruar”. Fasli Çami ishte mësues. Kur ra dëshmor një ish-nxënës i tij, në fjalën e lamtumirës i tha: “Fjalët vendlindje, atdhe, Shqipëri, popull, që ne i dëgjonim gjithnjë prej teje, me kalimin e kohës morën kuptimin e vërtetë. Dhe ne filluam të kuptonim se ç’ është atdheu, pse duhet ta duam, pse duhet t’i urrejmë armiq të dhe tradhtarët”.

Ata ishin modeli i atdhedashurisë. Ende pa dalë partizanë me armë në dorë, këta luftëtarë betoheshin duke shkruar për atdheun dhe prisnin rastin të shkonin drejt maleve, atje ku ishte “Foleja e partizanëve”. Fliste edhe pena e tyre. Fliste gatishmëria e tyre. Gjaku që vlonte për tokën mëmë, për çlirimin e vendit nga pushtuesit e huaj. Dhe binin dëshmorë me dy armë: me pushkë dhe penë! Në një nga poezitë e tij Ali Demi, shprehet: “Më jep fuqi që të qëndroj, Më jep guxim që të luftoj. Më çon në sulm me vrap të shkoj, Me nder të vdes, me nder të rroj”. Dëshmori Sabri Caka nga Dibra, qysh kur ishte nxënës shkollë, në një nga hartimet e tij shënonte: “Njeriu, vetë natyra e ka pajisur me cilësitë e çmueshme të dashurisë ndaj atdheut dhe familjes, që janë sendet më të shenjta e të madhërishtme të jetës së tij”. Dëshmori Jani Dode nga Berati, mësues, me dyzet vargje i këndon atdheut, lirisë, flamurit. Ja disa prej tyre: “O këngë e mbetur/ Në dukje e vdekur/ Dil e këndo/ E mos vajto/ Se me vajtim/ Nuk ke shpëtim”. Në prozë: “Për Shqipërinë s’ka vend dhe vatër, po qe se s’ka flamur. Se i rrëfen botës tërë me sa gjak është lyer dhe se vetëm gjaku është ai që e mban gjallë atë, që përfaqëson trimërinë, krenarinë dhe lirinë

e një kombi. E vranë armiq të pabesisht. Dëshmorët kishin ëndrra të bukura dhe fluturonin gjithë më gjithë si flutura”. Në fletoren e dëshmorit Shahin Toçi nga Mati u gjet shënimi: “Kjo Shqipni ka lindur burra, që nuk njohin dy flamura”. Dëshmorit Syrja Çakshiri nga Devolli, shokët i gjetën në xhep një letër, në kapakun e së cilës shkruhej: “Plane dhe projekte për reformën agrare në Shqipëri”. Vangjel Pando, iu gjend në xhep shënimi: “Të shkojmë në fshatra, të demaskojmë para fshatarëve gënjeshttrat e armiqve, t’u themi të mos paguajnë xhelepet, të tretën dhe të dhjetën, agallarët të mos i qasin në fshatrat e tyre”. Dhe këto ëndrra e plane të skuqura me gjak, dëshmorët nuk arritën t’i shihnin në realitet. Dhanë jetën, por të qeshurit nuk u ngriu në buzë, optimizmi i tyre ishte real, me besimin në fitore.

Ka luftëtarë, që para se të bien dëshmorë, patën shkruar në ditarët e tyre. Kristo Isaku nga Dardha e Korçës shënonte në ditar: “O Shqipëri, o nënë e dhembshuruar, hiqe zinë sot, ja, pleq e të rinj, bijtë e tu, gjaku më i kulluar është gati të derdhet. Që tani e tutje s’ka më pushim, luftë gjer në vdekje, luftë ditën, luftë natën, luftë në male, luftë në fusha, luftë për Shqipëri, luftë për të drejtën, luftë për liri”. Myrteza Pengili shkruan: “Ja, malet e Shqipërisë gjëmojnë përsëri si në kohën e Skënderbeut dhe i trumbetojnë botës vendimin e burrave: Ja vdekje, ja liri! Populli përgjithësisht zgjohet. Dhe zgjimi është i furishëm, zgjim trimi, zgjim luani”. Alush Grepcka: “29 korrik 1943...Ducja “i madh” i fashizmit të ndyrë, që ishte gjer pardje e që thoshte se do mbante qiellin me bajoneta, u rrëzua”. Seit Lesko: “Me gjakun e shokëve tanë më të mirë, po gatuhet betoni, me të cilin hidhen themelet e pushtetit tonë popullor”.

‘Lavdi Dëshmorëve të Atdheut, bijve dhe bijave më të mirë të kësaj toke, larë me gjak!’

Skënderbegasi Goxho Kondi, partizani që u bë pilot

Skënderbegasi Goxho Kondi, partizan i Brigadës VIII Sulmuese, që pas shkollës “Skënderbej” u kualifikua dhe në shkollat e ish-Jugosllavisë e ish-Bashkimit Sovjetik, është një nga përfaqësuesit dinjitozë të aviacionit luftarak të vendit tonë.

Goxho Çelo Kondi, u lind në Kuç të Kurveleshit, më 10 shkurt të vitit 1930. Familja e tij ish nga ato çerdhe trimash, që i përkiste shtresës së mesme, në fshat, me jetë të thjeshtë baritore që jetonte me djersën e ballit. Goxho kishte një vëlla më të madh dhe një motër më të vogël se ai. Goxho mbetet jetim pasi në moshën 9 vjeçare i vdes i ati. Kjo qe goditja e parë e fatit të mbrapshtë, i rezervuar për atë deli djalë, i cili nuk iu nda gjatë gjithë jetës. Pak pas të atit, në vitet e para të Luftës çlirimtare që kishte nisur, u nda nga jeta dhe e ëma, Refija. Fund viti 1942, e gjeti Goxho Kondin partizan, në radhët e Brigadës së Tetë Sulmuese, të cilët panë tek Goxho i vogël, modelin e korrierit partizan të shpejtë, të zgjuar e besnik. E vunë në provë shpejtësinë, shkathhtësinë dhe besnikërinë e tij dhe i ngarkuan detyrën e rëndësishme... Goxho dha prova se ishte mjaft e gjetur kandidatura e tij, për të çuar e për të prurë njoftime, urdhra e materiale me përmbajtje të fshehtë e të një rëndësie të veçantë. Si pjesëtar aktiv i formacioneve partizane, Goxho Kondi shkeli mal më mal e shteg më shteg, nga Kuçi, në luftimet që zhvilloi Brigada e Tetë, nga Zagoria, deri në Vishegrad. Në zjarrin e luftës partizane, tek Goxho Kondi, u rizgjua e mori krahë ëndrra e tij, për t’u bërë pilot.

U çlirua Shqipëria e Goxho, tashmë, më i rritur e më i kalitur, u kthye në fshatin e lindjes, por atje nuk gjeti asnjë prej të afërmeve të tij. Masakra e fashistëve, të cilët për t’u hakmarrë ndaj banorëve të Kuçit, që kishin marrë anën e çlirimtarëve, kish kthyer në gërmadhë e kish shndërruar në pluhur e hi, shtëpinë e Çelo Kondit. I mbetur fillikatisht e me shkollë të pambaruar, Goxho, si partizan i vogël, në vitin 1945, kur u çel për herë të parë Shkolla e Mesme Ushtarake “Skënderbej”, u ul, së bashku me moshatarët e tij, ish-partizanë, në bankat e kësaj shkolle.

Kaloi tre vjet, në bankat e shkollës “Skënderbej”, ku vijoi programin mësimor të shkollës së mesme dhe, në vitin 1948, së bashku me një grup djemsh, të përzgjedhur nga radhët e ish-partizanëve, u nis për të studiuar aeronautikë, në shkollën jugosllave të aviacionit. Shokë të tij, në këtë ndërmarrje të re, për Goxho Kondin u bënë: Haki Jupasi, Seo Trola, Refat Kasimati, Sejdo Kamberi, Mersin Minxha etj. Ata, bazuar në të dhënat fizike, mbasi kishin kaluar me sukses testet përkatëse, do të bëheshin pilotë, në shkollën Jugosllave të aviacionit, me qendër në qytetin Pançevo. Para tyre, qysh në vitin 1945, kishin shkuar në atë shkollë, po për të mësuar aeronautikën, 50 djem të zgjedhur, të cilët kishin nisur të shkolloheshin në fushën e fluturimit dhe në atë të sigurimit tokësor të fluturimeve. Grupi i tyre ishte i përparuar dhe kursantët për pilotë, Niko Hoxha, Babaçe Faiku, Fari Bubësi, Vasil Trasha, Edip Ohri, Hasan Shyti, Estref Sherko, Mili Grebizi, Areteo Konomi etj., pasi kishin kaluar procesin teorik, kishin fluturuar në disa tipa avionësh.

Kursantët, që shkuan në vitin 1948 në Jugosllavi, në fillim të vitit, pa përfunduar procesin teorik e pa nisur stërvitjen në ajër, për shkak të ndërprerjes së marrëdhënieve mes dy partive e dy shteteve tanë, u kthyen në Atdhe. Do të vazhdonte studimet e ndërprera, tashmë në Moskë, bashkë me disa shokë të tij... ..Në fund të nëntorit të vitit 1948, me një aeroplan transporti të Ushtrisë së Kuqe u ngritën nga aerodromi i Laprakës, në Tiranë dhe u ulën në atë të Moskës, kandidatët për pilotë, Goxho Kondi, Haki Jupasi, Refat Kasimati, Sejdo Kamberi, Seo Trola dhe Mersin Minxha. Mbasi fjetën një natë në Moskë, të gjashtë shokët hipën në tren dhe, pas katër ditësh, mbërritën në Siberi. Ata u sistemuan në qytetin “Engels” mbi Vollgë, në shkollën e aviacionit sovjetik “Maria Raskova”. Kjo shkollë, e cila mbante emrin e gruas pilote me të njëjtin emër, e cila kryesoi disa regjimente pilotësh sovjetikë, në Luftën e Dytë Botërore, ishte me përvojë të pasur e cilësore, për përgatitjen e pilotëve bombardues. Ishte 26 prill i vitit 1951. Në shkollën “Maria Raskova” erdhën dhe oficerët, Vasil Qeraxhi, Koço Andoni dhe Viktor Laçi, të cilët i përfunduan studimet në muajin dhjetor të vitit 1951.

Të vajturit rishitas në shkollën “Maria Raskova”, grupi ku bënte pjesë Goxho Kondi, e nisën veprimtarinë me veshjen dhe sistemimin në fjetinë e në mjediset e tjera të jetesës. Ishte dimër e në rajon kish nisur të binte borë. Rrugicat ishin të mbuluara nga akulli, i cili kishte ngrirë e ishte i rrëshqitshëm. Në një pistë patinazhi, në një qytet klimaterik ku pushonin oficerët sovjetikë, qëndruan 21 ditë dhe u stërvitën për të bërë patinazh e ski nën drejtimin e vajzës së Marshallit të Bashkimit Sovjetik, Jerfonenko, e cila banonte aty pranë, në vilën e babait të saj. Mos zotërimi

i patinazhit nga tanët, binte lehtë në sy të vendasve, pasi ata i shikojë të shumtën e kohës, të shtrirë përtokë, duke rënë me të ndenjura mbi akull.

Oficerët shqiptarë që erdhën nga Çkallovi, u lidhën shpejt me studentët hungarezë, të cilët, për hir të së vërtetës, ishin me nivel më të lartë nga tanët dhe më të disiplinuar. Duke fjetur në të njëjtin mjedis me studentët nga Hungaria, tanët, shpejt u përshtatën me ta dhe kishin respekt të ndërsjellë për njëri-tjetrin. Këtu, për tre vjet me radhë, grupin e drejtonte djali i shkathët e i zoti, nga Tragjasi i Vlorës, Qemal Mërtiri. Ai, për shkaqe vetjake dha dorëheqjen e në vend të tij u caktua drejtues i grupit të bashkuar, kolonjari i talentuar e i pasionuar pas fluturimit, Haki Jupasi. Në muajin shtator të vitit 1951, në shkollën “Maria Raskova” erdhën, nga Moska, oficerët shqiptarë të aviacionit, pilotët, Niko Hoxha dhe Edip Ohri, të cilët ishin duke ndjekur studimet në vitin e fundit të Akademisë të kuadrove drejtues të aviacionit. Ata do të fluturonin për përvetësimin e aeroplanit gjuajtës Jak-9P. Ardhja e tyre në shkollë, i ngrohu kursantët shqiptarë dhe forcoi më tej lidhjet e tyre me vendlindjen. Të dy oficerët ishin të pjekur e të mirë informuar, si pilotë e si quadro ushtarakë të aviacionit. Djemtë tanë, të cilët ishin në moshë mjaft të re dhe vinin nga një vend si Shqipëria e asaj kohe, me atë mentalitet e psikologji dhe me një prapambetje ekonomike të njohur, kishin një farë droje, në raportin djalë-vajzë. Ata paraqiteshin të rezervuar e “të turpshëm” edhe në mbrëmjet e vallëzimit, të cilat, sidomos në ditët e shtuna shndërroheshin në arena gëzimi e relaksimi masiv në radhët e të rinjve. Qëndrimi i Goxho Kondit dhe shokëve të tij të grupit, në qytetin “Engels” të Siberisë, vazhdoi deri në muajin dhjetor të vitit 1951, kur ata u shpërngulën në aerodromin fushor të

Tollmaçovos, 20-30 km, në Jug-Perëndim të qytetit “Engels”. Aerodromi i Tollmaçovos kish përparësinë se mund të shfrytëzohej për të fluturuar, gjatë gjithë vitit. Kushtet e jetesës, në Tollmaçovo ishin më të mira se në “Engels”.

...Vrasja, në një fluturim stërvitor në zonë, e kursantit Qemal Mërtiri, nga Tragjasi i Vlorës, dhe përcjellja e tij në banesën e fundit, pa praninë e familjarëve dhe të afërmeve, në varrezën e qytetit, nën borën e trashë, ishte një goditje e rëndë për kursantët shqiptarë. Në përcjelljen e tij morën pjesë, përveç ushtarakëve të garnizonit, mjaft qytetarë, nga Novosibirsku e Tollmaçovo dhe nga gjithë treva, solli një farë përjetimi disi ligështues tek kolegët shqiptarë që fluturonin atje, gjendje, e cila u kapërcye shpejt, por jo pa dhimbje.

Në 29 gusht të vitit 1952, Goxho Kondi dhe shokët e grupit të tij, i lanë lamtumirën shkollës “Maria Raskova” dhe qytetit të Novosibirskut e morën udhën për t’u kthyer në Atdhe. Ata, deri në Moskë u shoqëruan nga nënkoloneli sovjetik, Kosarev. Rugëtimi, me tren, deri në Moskë, zgjati 5 ditë. Në Moskë, ata u takuan me të tjerë kursantë e oficerë shqiptarë, mjaft nga të cilët, të njohur të tyre. Edhe ata, me shkollë të përfunduar, do të ktheheshin në Shqipëri, pranë familjeve të tyre dhe në detyra të reja. Rugën për në Odesë, ku do të hipnin në anije, nëntogerët e rinj e bënë me tren. Në Odesë ata hipën në anijen sovjetike “Çitauri”, pasi e kishin kaluar natën, në shkollën e artilerisë të qytetit. Në Varna të Bullgarisë, në një kupe të veçantë, të destinuar për vipa, u ngjiti Gogo Nushi, në atë kohë anëtar i Byrosë Politike të Komitetit Qendror të P.P.SH. Gjatë rrugës, oficerët e rinj dhe partiaku i lartë shkëmbyen mendime. Pas katër ditësh lundrimi, nga Odesa, në mëngjes, Goxho Kondi dhe shokët e tij, mbërritën në Durrës. Në hyrje të portit i prit Niko Hoxha dhe Edip Ohri. Goxho Kondi dhe shokët e tij u emëruan në Skuadriljen e Laprakës, ku, një vit më parë ishte formuar reparti i parë luftarak i aviacionit shqiptar, me një urdhër të posaçëm të Shtatmadhorisë. Në repartin e aviacionit ku u rreshtuan, pilotët e grupit ku bënte pjesë Goxho Kondi, gjetën pilotë të klasit të lartë, si Vasail Trasha, Niko Hoxha, Babaçe Faiku (Imeraj), Edip Ohri, Peço Polena, Fari Bubësi etj. Të gjithë e kishin syrin tek avioni Jak-9P, i cili ishte njëri nga gjuajtësit më të fuqishëm e më të manovrueshëm të kohës dhe që dispononte fuqi zjarri të madhe. Për të fluturuar në këtë tip avioni, ishte përgatitur e diplomuar dhe Goxho Kondi.

..Në vitin 1961, kur Goxhua, pas jetës plot sakrifica e privime dhe me rreziqe mbi kokë, u deklarua i paaftë për të fluturuar, pasi një sëmundje që iu shfaq në dëgjim, e privoi nga e drejta për t’u çuar në ajër, si pilot. Në shtabin e regjimentit, Goxhos iu ofruan disa detyra të tjera, në funksione ku ai, mund t’i shfaqte, me forcë, aftësitë dhe vlerat e tij. Iu afruan detyra si, përgjegjës i sekretarisë sekrete, përgjegjës i sektorit të organizim-mobilizimit, në sektorin e kuadrit (personelit) dhe së fundi, në atë të sinoptikës, nga ku dhe doli në pension.

Goxho Kondi, rriti dhe edukoi katër fëmijë, dy vajza e dy djem. Vajza e madhe e tij Marjana Kondi, u formua e shkëlqeu në fushën e artit skenik e në veçanti, në atë të humorit. Vajza tjetër, Etleva, u bë një specialiste e spikatur në fushën e hidroteknikës. Dy djemtë, po ashtu të shkolluar e të edukuar, i kanë bërë vend vetes, në komunitetet përkatës, ku punojnë e jetojnë.

Vitet e fundit të jetës, kur dhe shëndeti i tij u ligështua, Goxho Kondi e shpërnguli familjen në Tiranë, me synim që të ishte më pranë institucioneve mjekësore të specializuara. Që nga viti 1992, kur doli në pension pleqërie, deri sa u nda nga jeta, më datën, 17 shtator të vitit 2013.

1 Maji, festë apo protestë?!

Dita e Punëtorëve i ka rrënjët në një periudhë demonstrimesh të rëndësishme dhe të shpeshta për të drejtat e punëtorëve të fabrikës gjatë Revolucionit Industrial në Shtetet e Bashkuara të Amerikës, të udhëhequr nga Shoqata e Urdhrit të Kalorësve të Punës. Në 1866, ligji i parë për tetë orë punë në ditë u miratua në Çikago, Illinois, një ligj që hyri në fuqi vetëm vitin e ardhshëm, më 1 maj 1867, ditë në të cilën u organizua një demonstratë e madhe, me të paktën dhjetë mijë pjesëmarrës. Lajmi arriti edhe në Evropë, ku në ditët e para të shtatorit 1864, lindi në Londër “Internacionalja e Parë”, ose Shoqata Ndërkombëtare e Punëtorëve, fare pranë lëvizjeve të para socialiste dhe marksiste të kohës.

Tetë orët e punës

Vendosja e tetë orëve punë, që filloi më 1 maj 1867, në shtetin e Illinois, pati një zgjerim të ngadalshëm dhe gradual të mëvonshëm në të gjithë Shtetet e Bashkuara. Përsëri në vitin 1882, në qytetin e Nju Jorkut, u organizua një protestë e rëndësishme më 5 shtator, ndërsa dy vjet më vonë, në 1884, në një demonstratë të ngjashme amerikane, vetë Kalorësit e Punës miratuan një rezolutë që manifestimi i protestës të kishte një vit përsëritje, por pa propozuar ende një datë zyrtare në Illinois.

Po më 1 maj, Çikago mori pjesë gjithashtu në grevën e përgjithshme, më së shumti nga fabrika e kompanisë së makinerisë së korrjes “McCormick”. Policia, e thirrur për të shtypur tubimin, qëllon mbi demonstruesit, duke vrarë dy dhe duke plagosur disa të tjerë. Për të protestuar kundër brutalitetit të policisë, anarkistët vendas organizuan një demonstratë që do të mbahej në sheshin Haymarket, sheshi që zakonisht strehonte tregun e makinerive bujqësore. Këto ngjarje arritën kulmin më 4 maj, kur një bombë u hodh nga një rrugë anësore, e cila shkaktoi vdekjen e gjashtë policëve dhe plagosjen e rreth pesëdhjetë. Në atë moment policia qëllon mbi demonstruesit. Askush nuk e ka ditur ndonjëherë numrin e viktimave apo kush e hodhi bombën. Ky ishte bombardimi i parë me dinamit në historinë e SHBA-së.

Më 20 gusht 1887, u dha vendimi i gjykatës: August Spies, Michael Schwab, Samuel Fielden, Albert R. Parsons, Adolph Fischer, George Engel dhe Louis Lingg u dënuan me vdekje (pas presionit ndërkombëtar, dënimi me vdekje i Fielden dhe Schwab u zëvendësua me burgim të përjetshëm; kancelari Otto von Bismarck ndaloi të gjitha demonstratat në favor të të akuzuarve të Haymarket); Oscar W. Neebe ra në burg për 15 vjet. Tetë burra u dënuan si anarkistë dhe shtatë prej tyre u dënuan me vdekje. Më 11 nëntor 1887, të dënuarit u varën të gjithë në Çikago. Fjalët e fundit që u thanë ishin:

- Spiunë: “Përsëritje, do të vijë dita kur heshtja jonë do të jetë më e fortë se zërat që sot mbyten nga vdekja!”.
- Fischer: “Hoch die Anarchie!” (Rroftë anarkia!)
- Engel: “Urra për anarkinë!”
- Parsons, agonizante e të cilit ishte e tmerrshme, mezi fliste,

sepse xhelati e shtrëngoi menjëherë lakun dhe e lëshoi kurthin. Fjalët e tij të fundit ishin këto: “Bëjeni zërin e popullit të dëgjohet!”

Dita e 1 Majit përhapet në mbarë botën

Në vitin 1887, presidenti i atëhershëm i SHBA-ve, Grover Cleveland, besonte se 1 maji mund të ishte një mundësi për të përkujtuar episodet e përgjakshme në Çikago. Më pas, nga frika se përkujtimi mund të përforconte së tepërmi socializmin e sapolindur, ai e zhvendosi objektin e festës në Organizatën e lashtë të Kalorësve të Punës. Megjithatë, vetëm pak ditë pas sakrificës së të ashtuquajturve Martirë të Çikagos, vetë punëtorët e qytetit amerikan mbajtën një demonstratë masive zie, dëshmi se idetë socialiste nuk ishin aspak të vdekura.

Data e 1 majit u miratua për shembull në Kanada vetëm në vitin 1894, megjithëse koncepti i Ditës së Punës në këtë rast i referohet marshimeve të mëparshme të punës të mbajtura në Toronto dhe Otava në 1872.

Në Kongresin Ndërkombëtar në Paris të 1889, ku filloi Internacionalja e Dytë, 1 Maji u shpall zyrtarisht si Dita Ndërkombëtare e Punëtorëve dhe u miratua nga shumë vende të botës. Në anën tjetër të hemisferës tokësore, si në Australi, përkujtimi kujton “Festën e Tetë Orëve” (punë). Megjithatë, në zonën e Queensland-it, nëse fillimisht përdorej për ta festuar atë, më 1 maj, në kohët më të fundit dhe gjithashtu në zona të tjera australiane është zakoni që të bjerë të hënën e parë të majit, ose në mars, por edhe tetor. Përkujtimi u rifillua më pas edhe nga bota katolike, më 1 maj 1955, Papa Piu XII krijoi festën e Shën Jozefit Punëtor për të gjithë Kishën Katolike, në mënyrë që kjo datë të mund të ndahej plotësisht edhe nga punëtorët katolikë.

Prof. Asoc. Dr. BERNARD ZOTAJ

Hasan Stafa, atdhetar dhe ushtarak karriere

Historia e jetës dhe aktiviteti ushtarak e atdhetar i Hasan Stafës e i familjes së tij, të djemve të tij antifashistë, Veliut e Qemalit që fali jetën për lirinë e atdheut, janë simbole monumentale dhe kombëtarë.

Qemal Stafa u lind në Elbasan, më 10 mars 1920, në një familje patriotë të njohur atdhetare. Hasan Stafa, babai i Qemalit, u shqua si ushtarak trim e atdhetar. Familja e tij vinte nga Zabzuni i Gollobordës. Hasan Ahmet Stafa u lind në vitin 1878, në Elbasan, ku familja kishte vendbanimin e ri. Aty ai mbeti jetim fare i ri, por falë shkollimit të mesëm me rezultate të dukshme dhe me talent të rrallë, me mbështetjen e miqve siguroi një bursë në Akademinë e Stambollit. Në akademi spikati talenti, dhe duke qenë ndër më të mirët krijoi marrëdhënie të shkëlqyera me shokë e eprorë, që më pas do të bënte karrierë ushtarake, duke zënë miqësi deri me Qemal Ataturkun, si bashkë-student dhe shok i ngushtë me të. Në shenjë respekti ndaj shokut të ngushtë Qemal Ataturkut, ai e pagëzoi djalin e tretë me emrin Qemal. Pas mbarimit të akademisë titullohet oficer dhe merr gradën e ‘togërit’, ku qeveria turke e dërgon më shërbim në Manastir, Serez, Selanik etj. Veprimtari të gjerë zhvilloi kur shërbente në Manastir, sidomos pas ekspeditës famëkeqe të Durgut Pashës në Shqipëri, duke ndihmuar të gjithë bashkatdhetarët e persekutuar nga pushtuesit turq. Hasan Stafa përkrahu e mori pjesë në lëvizjen e turqve të rinj dhe shumë shpejt do të zhgënjehej, pasi filloi Lufta Ballkanike, ku u gjend në frontin turko-serb me gradën Kapiten. Në një nga betejat ai zihet rob nga serbët dhe qëndron i internuar për gjashtë muaj në Beograd.

Pas shpalljes së pavarësisë nga Ismail Qemali, kthehet në atdhe dhe u vu në shërbim të Qeverisë së Vlorës. Pas dorëheqjes së Ismail Qemalit, ngeli i papunë si ushtarak dhe kthehet në Elbasan, ku çeli një librari. Me përfundimin e Luftës së Parë Botërore, Hasani rikthehet në detyrë ushtarak, në shërbim të shtetit të ri me gradën ushtarake ‘major’. Ishte ndër oficerët e parë që u vu në shërbim të qeverisë së zgjedhur nga Kongresi i Lushnjës. Kreu detyra të ndryshme si në Krujë, Tiranë e Elbasan. Revolucioni i Qershorit i vitit 1924, që solli në krye Fan Nolin, e emëruan në detyrën e drejtorit të Zyrës së Rekrutimit në Shkodër, ku ishte vendosur familjarisht me banim. Në punë Hasanin e çmonin si njeri të ditur e të shkolluar për kohën. Ai u dallua si ushtarak i zgjuar dhe i matur në veprime e gjykime. I zhgënjyer nga rrjedhat politike të kohës, i larguar në moshë të re nga Forcat e Armatosura, regjimi i monarkisë, e la ushtarakun e njohur të karrierës që t’i kalonte vitet e jetës në pension para kohe. Hasan Stafa ishte njeri i ushqyer me idetë e Rilindjes, veçanërisht me veprat e Sami Frashërit, duke i ruajtur me kujdes në bibliotekën e shtëpisë. Ai njihje mirë iluministët frëng e në radhë të parë Rusoin. Lexonte rrjedhshëm në turqisht e frëngjisht. Ishte njeri me kulturë dhe i shëtitur, për kohën e tij, çmohej si burrë me logjikë. Nga natyra ishte gjakftohtë e vinte i butë, megjithëse, kur e donte rasti dinte të tregojë guximshëm. Ai ishte i thjeshtë, i sjellshëm e i afruar me njerëzit, dinte të bisedonte shtruar me cilindo. Të preferuarit e tij ishin zanatçinjtë dhe nëpunësit e vegjël, shembull që më pas do ta ndiqte më vonë dhe i biri, Qemali. Në korrik të vitit 1935 ndahet nga jeta, duke u lënë fëmijëve të tij, nder dhe emër të mirë. Rugën e tij luftarake e vazhduan djemtë dhe familja e tij.

Qemali në rrugën atdhetare të babait

Në gjurmë të babait, Qemali, e nisi aktivitetin e tij revolucionar që kur ishte fare i ri, në bankat e shkollës, në gjimnazet në Shkodër e në Tiranë. Nxënës në gjimnazin e shtetit të Shkodrës, Qemali ishte një revolucionar kundër regjimit të Monarkisë. Qemali u lidh me masën e varfër të punëtorëve, me zanatçinjtë e të rinjtë si Vasil Shanto, Jordan Misja, Vojo Kushi etj. U aktivizua i ri në një nga celulat e qytetit, mori pjesë në lëvizjen revolucionare të rinisë, u bë një nga drejtuesit e shoqërisë jashtë shkollore, “Besa Shqiptare”, e cila u bë qendër e edukimit të të rinjve të gjimnazit me idetë revolucionare të kohës. Në numrin e parë të revistës së kësaj shoqërie, Qemali shkroi kryeartikullin me titull “Qëllimi ynë”, që ishte një thirrje për luftë kundër regjimit shtypës. Kjo thirrje nuk doli në dritë, sepse nuk u lejua të botohej revista. Në gjimnaz në vitin 1935, në moshën 15 vjeçare, ai bëri hartimin me titull “E vjetra shembet, kohët po ndryshojnë, një jetë e re po lulëzon gërmadhash”, ku për herë të parë hedh në letër mendimin e tij mbi nevojën e shembjes së rendit borgjez dhe të vendosjes së një rendi të ri.

Në vitin 1936, familja e Qemalit vendoset në Tiranë, ku

Simbole të atdhetarizmit dhe antifashizmit shqiptar

Hasan Stafa

ndoqi mësimet në gjimnazin shtetëror të Tiranës, si dhe vazhdoi veprimtarinë revolucionare, u lidh me të rinjtë e varfër, nxënës të gjimnazit dhe forcoi lidhjet me të rinj punëtorë, si topografë, marangozë, furrtarë, etj. Ai luftoi për të demokratizuar shoqërinë “Fryma e re” dhe organin e saj me të njëjtin emër, që grumbullonte nxënësit e gjimnazit. Në këtë kohë bashkëpunon me rrethet përparimtare të intelektualëve e punëtorëve e zhvillon një aktivitet të ndjeshëm në fushën letrare, duke botuar në revista e në të përkohshme të atëhershme shkrime, të cilat ishin një akuzë e rëndë për regjimin e Zogut. Shkrime si “Qortimet e vjeshtës” të botuar në revistën përparimtare “Bota e re” e Korçës, paraqisnin mjerimin dhe varfërinë e shtresave të ulëta të popullit dhe dëshirën e flaktë të tij për çlirimin dhe shpëtimin e tyre. Për aktivitetin e tij revolucionar Qemali, u ndoq nga regjimi i Zogut. Gjatë vitit 1937 u arrestua dy herë. Në Tiranë u lidh me Vasil Shanton, u organizua në grupin komunist të Shkodrës në vitin 1937. Së bashku me Vasil Shanton zhvilloi veprimtari revolucionare, ku u lidh me punëtorët, si dhe organizon aksione të rinisë shkollore. Në vitin 1938 shkoi në Paris, Francë së bashku me vëllanë Velinë, për mjekim, i cili ishte i sëmurë. Në Itali, më pas regjistrohet në fakultetin e drejtësisë në Universitetin e Firences.

Kthehet në atdhe dhe në janar të vitit 1939, ku u arrestua e u dënua me burgim nga gjyqi që regjimi i Zogut zhvilloi kundër intelektualëve të rinj. Në gjyq nga i akuzuar u kthye në akuzues i regjimit e rendit feudalo-borgjez. Në prag të pushtimit fashist të Shqipërisë arratiset nga burgu dhe bashkë me Vasil Shanton organizon qëndresën antifashiste, punon pa u lodhur për tërheqjen e rinisë në luftë kundër pushtuesit të huaj. Vijoi përkohësisht studimet në Itali, por në kushtet e reja që u krijuan Qemali u hodh me të gjitha forcat në luftë kundër fashizmit. Më 27 dhjetor 1940, për aktivitetin e tij antifashist, u arrestua në Itali nga kuestura dhe u burgos në burgun e Firences. Më 15 qershor 1941, për mungesë faktesh, u lirua nga burgu dhe u kthye në atdhe. Pas kthimit në atdhe u hodh në ilegalitet.

Veprimtaria revolucionare e Qemalit...

Qemal Stafa ishte një figurë e shquar për rininë antifashiste shqiptare. Qemal Stafa ishte dhe letrar i talentuar. Krijimtaria e tij u takon kryesisht viteve të rinisë. Shkroi tregime, skica e vjersha, një pjesë e të cilave u botuan me pseudonimin “Brutus” në shtypin përparimtar të kohës. Radhitet ndër letrarët e rinj realistë të viteve ‘30 të shek. XX, në Shqipëri. Në shkrimet e tij u ngrit kundër realitetit shoqëror të kohës, vuri në qendër njerëzit e thjeshtë që vuanin nga padrejtësitë shoqërore, dha portrete të luftëtarëve e të njerëzve me karakter të fortë që nuk mposhten nga vështirësitë, që luftojnë për një botë të re. Në një varg shkrimesh me karakter publicistik Qemal Stafa paraqiti haptazi idetë e tij revolucionare me pjekuri e bindje. Trashëgimi i tij letrar është përmbledhur në vëllimin “Qortimet e vjeshtës” (1961).

Qemal Stafa

Në këtë kohë Qemal Stafa u takua me mjaft atdhetarë dhe komunistë që po punonin për formimin e një organizate politike, që të ngrinte popullin në luftë kundër pushtuesit fashist. Kështu me mjaft revolucionarë të tjerë, si me Vasil Shanton, Enver Hoxhën, etj., punuan për shkrirjen e grupeve komuniste dhe formimin e Partisë Komuniste Shqiptare. Qemal Stafa mori pjesë aktive në punët e partisë, u zgjodh anëtar i Komitetit Qendror të përkohshëm dhe sekretar politik i Komitetit Qendror të Rinisë Komuniste. Kreu me sukses shumë detyra të rëndësishme për organizimin e forcimin, për luftën e armatosur kundër pushtuesve fashistë e tradhtarëve të vendit, për demaskimin e shpartallimin e elementëve përçarës etj. Kështu Qemal Stafa u bë një figurë e shquar e rinisë antifashiste shqiptare.

Më 5 maj 1942, në Tiranë, duke luftuar me armë në dorë kundër milicisë fashiste dhe tradhtarëve të atdheut, ra në fushën e betejës, militanti komunist Qemal Stafa. Dita e rënies së tij u bë simbol i qëndresës së partizanëve në luftë për çlirimin e atdheut.

Vlerësim i figurës së Qemal Stafës

Pas çlirimit të atdheut, që në vitin 1945, iu dha titulli i lartë “Hero i Popullit”. Për nder të emrit dhe të veprës së tij heroike, si dhe të shembullit të frymëzimit për rininë në luftë dhe në kujtim të dëshmorëve të atdheut, dita e rënies së tij, në vitin 1946, u shpall si “Dita e Dëshmorëve të Atdheut”, ditë që vazhdon të përkujtohet edhe sot, duke u kthyer kështu në një traditë. Por kjo ditë nuk përkujton vetëm një dëshmor, por të gjithë ata qindra e mijëra njerëz, që me dashurinë e tyre për lirinë dhanë jetën për atdheun. Emrin e Qemal Stafës e mbajnë rrugë e sheshe, shkolla e institucione, dhe në monizëm qendra pune e reparte ushtarake. Në kryeqytet, në sheshin që mban emrin e tij, është ngritur busti i heroit.

Për figurën e Qemal Stafës është shkruar monografi nga shkrimtari Nasho Jorgaqi, është realizuar filmi “Qortimet e vjeshtës”, si dhe janë bërë mjaft piktura e portrete për figurën e tij, janë shkruar tregime e poezi, si dhe janë ngritur shtëpi muze në Shkodër dhe në Elbasan. Për figurën e ushtarakut Hasan Stafa është shkruar në librin “Ushtarakët e Gollobordës” nga Kujtim Boriçi dhe Eduard Abazi.

Më 5 Maj, e gjithë Shqipëria përulet para kujtimit të Heroit të Popullit Qemal Stafa, heronjve, dëshmorëve dhe martirëve të Shqipërisë, emrat e të cilëve janë të pavdekshëm. Historia me shkronja të arta ka shkruar dhe do të shkruajë heroizmin dhe sakrificat e tyre në shekuj. Në çdo 5 Maj, mbarë populli shqiptar përulet me respekt para kujtimit dhe veprës së tyre të lavdishme. Figura e Qemal Stafës është bërë simbol i kombit shqiptar, ai nderohet dhe vlerësohet për veprën e tij. Atdheu përulet me respekt dhe mirënjohje për para varrit të tij, të vendosur në varrezat e Dëshmorëve të Kombit në Tiranë.

Sekretari i Përgjithshëm në Kiev: Ukraina është në një "rrugë të pakthyeshme" drejt NATO-s, mbështetja do të vazhdojë

Sekretari i Përgjithshëm Jens Stoltenberg vizitoi Kievin për bisedime me Presidentin Volodymyr Zelenskyy mbi gjendjen e luftës dhe të ardhmen e mbështetjes së NATO-s për Ukrainën.

Sekretari i Përgjithshëm vlerësoi lidhshëpin e Presidentit Zelenskyy dhe trimërinë e forcave dhe popullit ukrainas, por pranoi se: "Udhëheqja dhe trimëria vetëm nuk mund të zmbarsin forcat ruse; ju gjithashtu keni nevojë për armë dhe municione". Ai pranoi se vonesat serioze në mbështetje janë përkthyer në pasojë të rënda në fushën e betejës. "Ukraina është pushtuar prej muajsh... më pak raketa dhe dronë rusë janë rrëzuar dhe Rusia ka qenë në gjendje të shtyjë përpara në vijën e parë", - tha Stoltenberg. "Por nuk është tepër vonë që Ukraina të mbizotërojë. Më shumë mbështetje është në rrugë". "Ministrat e Mbrojtjes dëgjuan thirrjen e qartë të Presidentit Zelenskyy në një takim të Këshillit NATO-Ukrainë disa ditë më parë, dhe ata ranë dakord të rrisin mbështetjen tonë", - tha Stoltenberg.

Ai përshëndeti paketën e re madhore nga Shtetet e Bashkuara, duke ofruar ndihmë me vlerë mbi 60 miliardë dollarë, si dhe angazhime të reja nga MB, Gjermania dhe Holanda, duke shtuar: "Pres njoftime të tjera së shpejti".

Të dy kërret trajtuan përgatitjet për Samitin e NATO-s në korrik. "Aleatët tashmë kanë rënë dakord të planifikojnë një rol më të madh të NATO-s në koordinimin e ndihmës dhe trajnimit të sigurisë për Ukrainën", - tha Sekretari i Përgjithshëm. "Unë besoj se ne kemi nevojë gjithashtu për një angazhim të madh financiar shumëvjeçar për të mbështetur mbështetjen tonë. Për të demonstruar se mbështetja jonë për Ukrainën nuk është afatshkurtër dhe 'ad hoc', por afatgjatë dhe e parashikueshme. Moska duhet të kuptojë: ata nuk mund të fitojnë. Dhe ata nuk mund të na presin jashtë".

Për anëtarësimin, z. Stoltenberg tha: "Vendi meritues i Ukrainës është në NATO. Ukraina do të bëhet anëtare e NATO-s. Puna që po ndërmarrim tani ju vë në një rrugë të pakthyeshme drejt anëtarësimit në NATO, në mënyrë që kur të jetë koha e duhur, Ukraina të mund të bëhet një anëtar i NATO-s menjëherë".

Më vonë, Sekretari i Përgjithshëm Stoltenberg mbajti një fjalim në Verkhovna Rada, parlamenti ukrainas. Ai nënvizoi rëndësinë e ruajtjes së lirisë së Ukrainës, duke shtuar se Ukraina po lufton për të mbrojtur të njëjtat vlera demokratike të pranishme në zemër të NATO-s. Ndërsa ishte në Kiev, Stoltenberg vizitoi gjithashtu Universitetin e Mbrojtjes Kombëtare, duke përshëndetur anëtarët e Forcave të Armatosura të Ukrainës. Ai u takua gjithashtu me stafin e Përfaqësuesit të NATO-s në Ukrainë për t'i falënderuar për shërbimin dhe përkushtimin e tyre.

Sekretari i Përgjithshëm i NATO-s në Berlin: Gjermania jep kontribute të mëdha për sigurinë tonë të përbashkët

Sekretari i Përgjithshëm i NATO-s Jens Stoltenberg u takua me kancelarin Olaf Scholz), duke e falënderuar atë për rolin udhëheqës të Gjermanisë në NATO dhe mbështetjen e saj ndaj Ukrainës. "Gjermania jep një kontribut të madh për sigurinë tonë të përbashkët", - tha Stoltenberg. Sekretari i Përgjithshëm përshëndeti që Gjermania po forcon praninë e saj në pjesën lindore të Aleancës, duke vendosur një brigadë në Lituanë; kontributet e saj në policimin ajror të Baltikut; dhe fakti që Gjermania ka angazhuar 12 000 trupa në "Steadfast Defender", stërvitja më e madhe e NATO-s që nga Lufta e Ftohtë. Ai më tej vlerësoi "Zeitenwende historike dhe shumë të rëndësishme të kancelarit për shkak të rritjes së madhe të shpenzimeve të mbrojtjes, fakti që Gjermania investon tani 2% të PBB-së në çështjet e mbrojtjes për të gjithë aleatët", - tha ai.

Stoltenberg vuri në dukje gjithashtu rëndësinë e udhëheqjes gjermane për mbështetjen ndaj Ukrainës, duke vënë në dukje se Gjermania është kontribuuesi më i madh evropian i ndihmës ushtarake. Ai falënderoi Gjermaninë për vendimin e saj për të dërguar një sistem të tretë Patriot në Ukrainë, duke shtuar: "Unë besoj fuqimisht se aleatët e tjerë duhet të ndjekin shembullin e Gjermanisë". Sekretari i Përgjithshëm përshëndeti që aleatët e tjerë janë rritur me vendime të reja, duke përfshirë Shtetet e Bashkuara, Mbretërinë e Bashkuar dhe Holandën. "Është përgjegjësia jonë t'i kthejmë këto kontribute në dërgesa shpejt", - tha ai.

"Ne gjithashtu duhet të jemi vigjilentë në lidhje me aktivitetet e fshehta ruse në të gjithë Aleancën", - tha Stoltenberg. Ai vuri në dukje se Gjermania ka arrestuar individë të akuzuar për spiunazh dhe sabotim dhe se autoritetet e Mbretërisë së Bashkuar kanë akuzuar pesë individë në lidhje me veprimtarinë armiqësore të shtetit për të përfutur Rusinë. "Aleatët e NATO-s qëndrojnë në solidaritet të plotë me Gjermaninë dhe Mbretërinë e Bashkuar", - tha ai. Ai shtoi: "Akte të tilla janë të rrezikshme dhe të papranueshme. Ata nuk do të na pengojnë të ofrojmë mbështetje për Ukrainën dhe ne po koordinojmë ngushtë në përgjigjen tonë ndaj çdo akti armiqësor kundër aleatëve të NATO-s."

Më herët të premten, Sekretari i Përgjithshëm u takua me deputetë të Komisionit për Punë të Jashtme dhe Komisionit të Mbrojtjes të Bundestagut gjerman. Stoltenberg vizitoi gjithashtu krahun 73 Taktik Ajror në Bazën Ajrore Laage, ku ai fluturoi me një Eurofighter gjerman. Të enjten, Sekretari i Përgjithshëm mori çmimin "Eric M. Warburg" nga Atlantik-Brücke në Berlin.

Sekretari i Përgjithshëm i NATO-s merr çmimin prestigjioz nga Atlantik-Brücke në Berlin

Sekretari i Përgjithshëm i NATO-s, Jens Stoltenberg mori çmimin "Eric M. Warburg" të Atlantik-Brücke në një ceremoni në Berlin. Ministri gjerman i Mbrojtjes, Boris Pistorius, e dorëzoi çmimin pas fjalëve lavdëruese të Dr. Irina Scherbakowa, bashkëthemeluese e organizatës fituese të çmimit Nobel për Paqe "Memorial" për të drejtat e njeriut.

Në fjalimin e tij të pranimit, Sekretari i Përgjithshëm vlerësoi Berlinin për ndërtimin e një prej forcave të armatosura më të forta dhe më të pajisura të Evropës, duke thënë se NATO mund të mbështetet në Gjermani.

Stoltenberg paralajmëroi se: "Në Rusinë e sotme, e kaluara jehon me zë të lartë në të tashmen. Mendimi është i kontrolluar, liria është e kufizuar, kundërshtimi është i shtypur". Ai shtoi se, ndërsa Rusia është bërë më shtypëse brenda vendit, ajo është bërë më agresive jashtë vendit, duke zhvilluar një luftë të plotë në Ukrainë.

Sekretari i Përgjithshëm theksoi nevojën për të forcuar frenimin dhe mbrojtjen e Aleancës, për të rritur mbështetjen për Ukrainën dhe për të punuar me miqtë në mbarë botën për të siguruar që NATO të ruajë paqen dhe prosperitetin për një miliard qytetarët e saj.

Zëvendës Sekretari i Përgjithshëm i NATO-s në Çikago: angazhimi ynë ndaj vlerave tona mbetet i palëkundur

Zëvendës Sekretari i Përgjithshëm i NATO-s, Mircea Geoană përfundoi një udhëtim njëjavor në Shtetet e Bashkuara me një fjalim në Këshillin e Çikagos për Çështjet Globale. Ai diskutoi peizazhin aktual të sigurisë dhe axhendën e NATO-s për Samitin e Uashingtonit në korrik. "Në Uashington, ne nuk do të kemi vetëm një Samit përvjetor. Ne do të marrim vendime të rëndësishme për të forcuar frenimin dhe mbrojtjen tonë, për të vendosur mbështetjen tonë për Ukrainën në një bazë të qëndrueshme afatgjatë dhe për të thelluar partneritetet tona me demokracitë e tjera në mbarë botën", - tha zoti Geoană.

Duke reflektuar mbi ndryshimet në sigurinë globale që nga Samiti i NATO-s në Çikago në vitin 2012, Zëvendës Sekretari i Përgjithshëm theksoi se: "Tabloja sot është shumë e ndryshme. Sot, siguria jonë është nën kërcënim". Ai u kërkoj aleatëve që të përshtaten dhe të shmangin varësinë nga kundërshtarët për lëndët e para, teknologjinë dhe burimet e energjisë.

Zëvendës Sekretari i Përgjithshëm Geoană filloi vizitën e tij në Uashington DC, ku u takua me anëtarë të Senatit të SHBA-ve, duke përfshirë nga Grupi i Vëzhguesve të Senatit të NATO-s, si dhe me Zëvendës Sekretarin e Shtetit Kurt Campbell, Zëvendës Sekretarin e Mbrojtjes Melissa Dalton, dhe zyrtarë të lartë zyrtarë në Këshillin e Sigurisë Kombëtare. Ai u takua gjithashtu me anëtarët e Komisionit të SHBA-së për Strategjinë e Mbrojtjes Kombëtare dhe Korporatën Rand.

Gjatë gjithë udhëtimit të tij, i cili e çoi gjithashtu në "Harvard", MIT dhe Universitetin "Purdue", Z. Geoană u angazhua me studentë, akademikë dhe novatorë, duke theksuar rëndësinë e tyre në përballimin e sfidave të reja të sigurisë.

Gratë shqiptare që shkruan historinë me germa të arta

Që në lashtësi, e deri më sot, ne kemi qenë dëshmitarë të luftës së vazhdueshme për barazi mes burrave dhe grave. Në çdo fazë historike duket qartë se një nga tiparet kryesore të luftës së grave ishte pabarazia gjinore. Për gratë, u krijua një rregull i pashkruar, karakteristika e tyre e përbashkët ishte të kishin varësi nga autoriteti mashkullor, sipas tyre gratë ishin qenie riprodhuese, s'gëzonin të drejtën për arsim etj. Në krahasim me gratë greke, gratë ilire ishin më të lira dhe kishin të drejtën e trashëgimisë e të arsimimit.

Historia shqiptare ka njohur gra që shkuan kundër këtyre rrymave e normave sociale dhe vërtetuan se gratë si individ e jo vetëm përfaqësuan makinën riprodhuese, por realiteti tregoi se gratë shqiptare kanë qenë sundimtare, diplomate, politikane të fuqishme, luftëtare trime, si Mbretëresha Teuta e shtetit Ilir, Olimpia e famshme, nëna e Aleksandrit të Madh, Kleopatra unikale mbretëreshën e Egjiptit, me prejardhje nga Epiri.

Donika besnike, që mbeti krah i djathtë i Gjergj Kastriotit të madh, Mamica trime që luftoi pranë vëllait të saj, Rugina Balsha, Helena Topia etj. Më pas, pushtimi osman që shkaktoi zhvendosjen e popullatës shqiptare drejt brigjeve jugore të Italisë, pranë detit Adriatik dhe detit Jon.

Pjesa e shquar dhe fisnike shqiptare, ku bënë pjesë edhe gratë vazhduan veprimtarinë artistike, shkencore si arbëreshja Elena Lukrecia Peshkëpia, shkencëtarja e parë grua, krijuesja shkrimtarja arbëreshe Maria Antonia Braile, piktorja e parë dhe më e famshmja e kohës Eleni Bukura Altamura edhe ajo arvanitase. Gruaja ka treguar se ka pasur aftësi për të bërë poezi, art, kulturë shkencë etj. E gjithë kjo është përcaktuar shumë mirë në zhvillimin e proceseve historike dhe na jep një panoramë të bukur që një grua si individ mund të merret në mënyrë të barabartë me të gjitha sfidat e jetës që korrespondojnë me kohën në të cilën ajo jetoi dhe veproi.

Historia botërore njeh shumë burra të fortë e të mencur, që kontribuan në ndryshimin e botës, duke krijuar, gjenialitete që sollën ndryshime në shoqërinë njerëzore. Nëse ishin luftëtarë trima ato luftuan për lirinë e atdheut dhe popullit e tyre. Por nuk mund të mos përmend në këtë shkrim edhe gratë trime, pa të cilat njerëzimi nuk do të ishte këtu.

Por ka pasur gra shqiptare, që kapërcyen feminilitetin dhe traditat, që thyen tabu, u hodhën në beteja mizore në emër të një kauze të përbashkët, por që shpesh sakrificat dhe përpjekjet e tyre nuk përmenden, por ato lanë gjurmë në historinë e njerëzimit. Disa prej tyre janë: Teuta, Mbretëresha e Ilirëve. Luftëtarja, Mendimtarja dhe Strategia Mbretëresha Teuta, bëri ndryshime rrënjësore në kohën kur jetoi. Bota e ilirëve ishte ndryshe nga bota antike greke dhe romake.

Gruaja ilire gëzonte shumë të drejta në krahasim me greket. Ajo gëzonte të drejtën për trashëgimi, për arsimim madje kishte të drejtën t'i kthente lirinë skllevërve. Teuta krijoi një ushtri të organizuar shumë mirë, flotë detare të fuqishme. Teuta vendosi kufi të stabilizuar mes mbretërisë Ilire dhe botës së lashtë greke. Ajo udhëhoqi shumë beteja detare me anijet e famshme Liburne që ishin vepër e saj. Por edhe në botën tokësore ajo pati sukses. Ajo ndërmoi masa të rëndësishme për mbrojtjen e vijës bregdetare të detit Adriatik. Me gjithë përpjekjet e saj Teuta nuk mundi të bllokonte konfliktin e armatosur të romakëve. Ishte viti 229 p.e.s., kur plasi lufta mbas ndërhyrjes së parë të romakëve në Iliri. Në drejtim të Mbretëreshës u mobilizuan nga Brindizi i Apulisë 20 000 ushtarë romakë, 2 000 kalorës me kuaj dhe 200 anije luftarake.

Mbretëresha nuk mundi t'i përballojë romakët, ajo pësoi humbje të rënda. Teuta me pak forca ushtarake që i kishin mbetur, u mbyll në qytetin e Rizonit (sot Mali i Zi). Ajo hyri në faqet e historisë së njerëzimit si një personalitet i shquar i botës antike, ajo udhëhoqi shtetin ilir, të cilin e forcoi dhe e fuqizoi si dhe i rezistoi me trimëri dhe vetëmohim fuqive romake, ajo është trajtuar në shumë vepra të zhanreve të ndryshme. Ajo ishte nga gratë e rralla Mbretëreshë.

Elena Lucrezia Peshkopia, gruaja e parë në botë që arriti të marrë doktoraturën në filozofi

Pak e njohur nga shqiptarët, por shumë e njohur kudo në botë, sidomos në Akademitë e mëdha, Elena Lucrezia Peshkopia ishte me origjinë shqiptare. Ajo është gruaja e parë në botë që në vitin 1678 ka arritur të marrë doktoraturën në filozofi.

Gjatë shekullit ku jetoi ajo ishte gruaja më e ditur në Europë. Statuja e Elenës që u gjet në Universitetin e Padovës, një prej universiteteve më të vjetër dhe ndër më të njohurit në Europë, dëshmon për vlerat e arritjeve të jetës së saj. Portreti i saj është gjithashtu edhe në dritaren e qelqit rreth 7 metra të lartë në bibliotekën “Frederick Ferris Thomson” në kolegjin “Vassar” të Nju Jorkut në SHBA, ku Elena është portretizuar, duke mbrojtur tezat e saj mbi Aristotelin.

Elena Peshkopia lindi në Venecia në vitin 1646, ajo përfundoi shkollën e shqiptarëve “Santa Maria dhe San Gallo” në Venecia (Scuola di Santa Maria e di San Gallo degli Albanesi).

Shkolla ku Elena mësoi është themeluar nga fisnikët e edukuar shqiptarë në 22 tetor 1442 dhe për rreth 200 vite vazhdoi të funksionojë për arsimimin e shqiptarëve deri në fund të shekullit të 18-të. Që prej fillimit, djemtë dhe vajzat e frekuentonin këtë

shkollë së bashku, institucioni finançohej nga taksat që paguanin shqiptarët.

Në detyrimet përfshiheshin edhe gratë, por ato edhe do të mund të përfitonin. Godina e shkollës ishte dizajnuar nga shqiptari Viktor Karpaci, artist i njohur gjatë periudhës së Rilindjes Europiane, ai mbikëqyri ndërtimin e ndërtesës dhe dekorin e fasadave të shkollës, pikturat e tij janë gjetur në galeritë e Venedikut, Milanos, Parisit (Luvër), Vjenë, Londër.

Prezenca e madhe e shqiptarëve në Republikën e Venecias është lidhur me zhvendosjet e tyre sa më shumë drejt perëndimit si pasojë e pushtimit osman. Elena, e talentuar edhe në muzikë vazhdoi studimet në filozofi dhe astronomi, duke ndjekur edhe programin e doktoraturës në Universitetin e Padovës.

Ajo mbrojti teoritë e saj të doktoraturës, më 25 qershor 1678, para profesorëve të filozofisë dhe logjikës, mjekësisë dhe teologjisë. Ajo u bë një lektore në matematikë në Universitetin e Padovës, ku qëndroi deri në fund të jetës së saj së shkurtër. Elena Peshkopia ndërroi jetë nga tuberkulozi, më 26 korrik të vitit 1684, në moshë shumë të re, vetëm 38 vjeç. Ajo prehet në kishën e Shën Lukës në Padova të Italisë.

Laskarina Boubulina - Admirajla e parë grua në histori (1771- 1825)

Arvanitaja trime, komandantja e parë e flotës detare greke, heroina luftëtare trime e betejave të përgjakshme greko-turke, për pavarësinë e Greqisë admirajla e parë grua në botë. Laskarina lindi në burgun e Konstandinopojës. Ajo lindi ditën kur e ëma vizitoi të atin në atë burg të tmerrshëm mbas hekurave, i ati, kapiteni nga ishulli i Hidrës, vuante dënimin për shkak të pjesëmarrjes së tij në luftën e Peloponezit. Ai vdiq pasi lindi Laskarina.

Edhe vetë Laskarina pati fat të njëjtë me nënën e saj. Martesa e dytë ishte me pronarin e anijes, kapitenin Dimitrios Boubulis, i cili u vra në vitin 1811 nga disa piratë algjerian, Boubulina ishte 40 vjeçe. Ajo trashëgoi biznesin e të shoqit por ndërtoi edhe katër anije të tjera. Pesë vjet më vonë osmanët bën provë t'i sekuestronin pasurinë dhe sipas tyre ajo ishte pasuria e bashkëshortit të saj që kishte luftuar kundër turqve prandaj ata duhet ta sekuestronin.

Mbas shumë përpjekjesh në Krime, Laskarina ia doli t'i mbante anijet dhe gjithë pasurinë dhe u kthye në Specia. Atje ajo u bë anëtare e “Filiki Eterija”, që ishte organizatë e fshehtë, që përgatiste revolucionin kundër perandorisë osmane. Ajo i furnizoj luftëtarët me armë dhe municione sipas historianëve, më 13 mars të vitit 1821. Ajo e udhëhoqi ushtrinë si kapitene e anijes së saj “Agamemnon”.

Ajo lundroi me tetë anijet e saj për Nafpilion dhe organizoi një bllokadë detare. Gjatë luftës humbi të birin. Më pas Laskarinën e arrestuan dy herë dhe e kthyen në Specia, ku qëndroi atje deri në fund të jetës. Trimëresha Laskarina mbeti e vranë në vitin 1825, si shkak i një zënke familjare. Pas vdekjes perandori rus Aleksandri I, i dha Laskarinës, titullin e lartë të ‘Admirales’.

Eleni Bukura Altamura - Gruaja e parë piktoe (1821-1900)

Eleni Bukura piktoe, arvanitase. U lind në ishullin e Specias në Greqi. Me një mbiemër tipik shqiptar. Ajo ishte gruaja e parë piktoe në Greqi, e para grua piktoe me prejardhje shqiptare. Pati fat tragjik, duke qenë grua iu deshën kohë që të njihej nga intelektualët dhe artistët e kohës. Eleni Bukura ka vlera të mëdha, nuk ishte vetëm gruaja e parë piktoe në Ballkan, por ka hyrë në historinë botërore si gruaja e parë që studioi në Akademinë e famshme Artistike të Romës si dhe Napolit, ku shkolloheshin vetëm djem. Ishte shumë e talentuar dhe gëzonte simpatinë e profesorëve.

Mbetet nga gratë e rralla artiste të shekullit XIX, dhe ka lënë disa vepra grafike, studime plastike, që janë ekspozuar në muzeun e Specias. Ajo mbetet pararendëse e emancipimit kulturor-artistik i femrës, që ishte koncept i njohur pak për Greqinë dhe rajonin e asaj kohe. Ishte vajzë e bukur dhe inteligjente. Rridhte nga familje me tradita patriotike, e kulturuar dhe e pasur. Babai i saj arvanitasi Jani Bukura, ishte jo vetëm një luftëtar trim por dhe i kulturuar, me iniciativën e tij mbas revolucionit grek të vitit 1821, u ndërtua teatri i parë grek. Teatri në Athinë ishte i veçantë me mure guri dhe hyri në histori si “Teatri Bukura”. Sot kjo ndërtesë nuk ekziston.

Eleni u rrit me ndjenjën e të bukurës dhe dashurinë për artin. Është interesant fakti që Specia është e famshme jo

vetëm për arvanitasen Laskarina Bubulina por edhe për Eleni Bukura Altamura. Duke vëzhguar edhe portretin e saj duket qartë që ajo kishte pamjen e një djali bukurosh me flokë të shkurtra dhe me pantallona. Pra ajo paraqitej si djalë jo si vajzë. Është e kuptueshme se nuk ishte e lehtë për një vajzë të vazhdonte studimet e larta në atë kohë. Arti i pikturës në atë kohë konsiderohej si një e drejtë vetëm për burrat. Atje ajo u dashurua me profesorin, piktorin arbëresh Saverio Altamura.

Patën tre fëmijë, Jani ishte djali i madh, pastaj Sofia dhe Aleksandri. Pas ndarjes me Saverion ajo u kthye në Greqi me fëmijët, i mbeti besnik burrit të saj deri në fund të jetës. Por tragjeditë e ndoqën këmba këmbës, Jani, djali i madh trashëgoi talentin dhe dashurinë për pikturën, pikturonte tema detare, por fatkeqësisht jetoi vetëm 25 vjet. Më pas vdiq djali tjetër, e bija. Pra u larguan nga kjo jetë të tre fëmijët. Pësoi kriza të rënda nervore dhe pas dhimbjes së thellë dhe vetmisë së plotë i dogji veprat e saj. U izolua nga bota e gjallë u mbyll në shtëpinë e saj në Specia si një personazh tragjik i antikitetit grek. U përpoq disa herë të vriste veten por përsëri u dënua nga fati të jetonte gjatë. Vdiq në 1900 në ishullin e Specias, duke lënë veprën e saj.

Maria Antonia Braile (1894-1917)

Poetja e parë shqiptare që krijoi vargje për dashurinë. Maria lindi në fshatin e De Radës së madh, në Shën Dhimitër Korone në Kalabri, më 13 korrik 1894. U largua shumë e re nga kjo jetë. Ajo ishte një nga zërat e parë femëror, ku tingëlloi pena e gruas. Ajo theu shumë tabu për shkak të kohës dhe vendit ku jetoi dhe krijoi.

Jeta kulturore për gruan në atë kohë ishte fare e errët. Talenti dhe aftësitë e Marias ishin destinuar të fshiheshin e të qëndronin në hije. Ajo mbetet pjesë e botës shqiptare. Poezia e saj ishte shumë e ndjerë, e ëmbël, e thjeshtë dhe melankolike. Ajo ka hyrë në histori si poetja e parë dhe shumë shpirtërore. Nëpërmjet vargjeve që ajo thuri shpalli hapur identitetin e saj si grua dhe feminilitetin e saj plot dritë.

Poeteshja jonë e shquar Prof. Dr. Klara Kodra, ndërsa shkruan për Maria Antonian nënvizon faktin se mbi të gjitha vlerat e krijimtarisë së saj qëndron të qenit grua. Duke u bazuar në krijimtarinë e saj vazhërore zbuluam një mesazh shumë të bukur, si vetë vajzat e reja plot freski shpirtërore plot pranverë. Ajo pati një letërkëmbim interesant me De Radën, është e para që botoi letërsi në gjuhën shqipe.

Nga kërkimet e bëra prej qarqeve të Diasporës, u gjend një përmbledhje e thjeshtë me vjersha e titulluar “Canti” (Këngët). Por ky libër nuk pati jehonë as në atdheun e të parëve, por as në mjediset arbërore. Shkrimet e saj u botuan nga i vëllai, i cili ishte poet. Quhej Salvatore Braile, me një individualitet të veçantë krijues. Libri ka mbetur një dokument me vlerë të madhe, si historik dhe letrar. Vëllimi përbëhet nga gjashtë pjesë.

Poezia është e ndier dhe ëndërrimtare. Pjesa më e madhe e poezive përbëhet nga lirika intime. Maria Antonia trajton poezi me temë patriotike, filozofike, erotike etj. Aty ka lirikë intime, guxim dhe shumë sinqeritet në shprehjen e ndjenjave.

Elena Gjika - Dora d'Istria - Intelektualja e Rrallë, Krenaria jonë (1828-1888)

Dora d'Istria, pseudonimi i Elena Gjikës, ka qenë një figurë e rëndësishme e kulturës shqiptare dhe evropiane e mesit të shekullit XIX. Kjo shkrimtare rumune me prejardhje shqiptare pati lindur në Bukuresht në familjen aristokrate Gjika. Që në moshë të re Dora d'Istria udhëtoi me prindërit dhe vizitoi oborret e Vjenës, Drezdenit dhe Berlinit, dhe kudo u adhuroi për talentin dhe bukurinë. Më 1849 martesa me princin Aleksandër Masalski e shpuri në Rusi, ku kaloi gati gjashtë vjet. Në 1855, u shpërngul në Zvicër, ishte e para grua që ngjiti Malin Jungfrau, kurse më 1860 bëri një udhëtim në Greqi. Pjesën tjetër të jetës e kaloi kryesisht në Itali. Përkushtimi i pareshtur i Dora d'Istrias ndaj aspiratave të pakicave kombëtare dhe të kombeve të vegjël, ndaj barazisë së gruas e ndaj integritetit dhe arsimimit të saj.

Ajo zgjodhi si pseudonim artistik emrin “Dora d'Istria”, sepse përmbledhte gjithçka që përbënte themelin e punës së saj: lidhjen e fortë me vendin, rrënjët e saj dhe në të njëjtën kohë një konceptim kozmopolit, tolerant, të hapur ndaj botës dhe kulturës.

Në ndryshim me bashkëkohëset ajo pati një pseudonim femëror ndërsa intelektuale të tjera si Georga Sand pati pseudonimi mashkullor. Në një epokë që përtërinte magjepsjen e miteve të lashta të lumenjve, pseudonimin artistik nuk e zgjodhi në mënyrë të rastësishme: Dora d'Istria ishte efektivisht Dora e Istro-s dhe Istro është Danubi, lumi i gjatë që kalon nëpër Rumani, pasi ka përshkuar tokat e tjera evropiane, nga malet gjermane në Detin e Zi, që bashkonte popujt për sa i përket historisë, politikës, fesë dhe gjuhës kurrë nuk e harroi origjinën e saj shqiptare.

Oqeani mund të jetë duke "pështyrë" toksinat kundër nesh

Ka diçka në lidhje me spërkatjen e oqeanit që na magjeps të gjithëve, jo më pak nga ata prej nesh që dëshirojnë të largohen nga një cilindër i shkëlqyeshëm dhe spërkatës i H₂O-së. Por një studim i fundit i Universitetit të Stokholmit sugjeron se kjo kuintessencë e ndjekjes sonë dhe e lirisë së papërlyer mund të jetë, në njëfarë kuptimi, çdo gjë tjetër veçse spërkatje. Në një kohë kur duhet të mendojmë për të ditur se çdo gjë nga ushqimi te dielli mund të na vrasë, shkuma e detit mund të jetë diçka më shumë.

PFAS, ose Substancat Per- dhe Poly-fluoroalkil, janë kimikate sintetike të konceptuara në vitet 1930 dhe gjenden në çdo gjë, nga tefloni jo-ngjitës deri tek pastruesit, tekstilet, lëkura, boja, letra, etj. Ata njihen në gjuhën e folur si "kimikate e përhershme", sepse me sa dinë shkencëtarët, ata janë aq të mirë në atë që bëjnë sa nuk dekompozohen kurrë. Kuptohet, ato tiganë jo-ngjitës tashmë të vjetruar që përmbajnë PFAS u shpërndahen në ushqimin tuaj dhe në stomakun tuaj në një minutë.

Në të vërtetë, shumica prej nesh i njohin - dhe ndoshta i vlerësojmë - për shkak të cilësive të tyre në mënyrën e gatimit, por ato gjenden në një sërë veshjesh dhe pajisjesh të jashtme, të përdorura në mënyrë kritike për të zmbarsur ujin dhe shuarjen e zjarreve.

Dhe ndërsa më parë mendohej se PFAS u dobësua ose u fundos jashtë syve dhe shumë jashtë mendjes në oqeanet e botës, kërkimi i universiteteve të Stokholmit përgjatë brigjeve të MB dhe Kilit zbuloi diçka shumë më të dëmshme për njerëzimin, veçanërisht për disa prej nesh, që priren të frekuentojnë shtetet me brigjet e tyre e shkumëzuese: Nivelet e PFAS në shkumën e dallgëve të detit janë disa qindra mijëra herë më të larta se brenda ujit.

Sado e dëshpëruar dhe e zymtë që mund të tingëllojë e gjithë kjo, duhet pyetur se sa serioze është kjo për njerëzit që praktikojnë sportet ujore...

"Ne menduam se PFAS pas rrugëtimit nëpër ujërat tokësore dhe përfundimit në oqean do të zhdukej, - tha autori kryesor i studimit, Ian Cousins për 'The Guardian', - por ato 'shëtisin' dhe kthehen sërish në tokë". Fakti që ato do të shfaqeshin përsëri në këmbët tona që i krijuam është një drejtësi poetike dhe një fat karma, që nuk duhet t'i humbasë askujt. Në fund të fundit, pikërisht këto kimikate gjenden në çdo gjë, nga dërrasat e sërfit deri te shapkat e plazhit, kremrat kundër diellit dhe rrobat e banjës, dhe secili prej nesh, në një farë mënyre, kontribuon në këtë mëkat të rëndë dhe vret atë që duam.

Megjithatë, prodhuesit mbajnë peshën kryesore dhe disa shtete të SHBA-së kanë ndërmarrë veprime; Kalifornia miratoi sanksione të shumta që do të ndalojnë PFAS në shumicën e artikujve të tekstileve dhe shërbimeve ushqimore (me një prag prej 100 pjesë për milion) dhe Maine e ndaloi PFAS plotësisht në 2023. Dhjetëra shtete të tjera kanë sanksione të ngjashme në dosjet e tyre, dhe studime të tjera akademike të ngjashme në universitetin e Stokholmit.

"Ky hulumtim është një kujtesë e rëndësishme për nevojën për të ndaluar ndotjen në burim. Qofshin ujërat e zeza, kimikate apo plastikë, pasi këto substanca të dëmshme hyjnë në mjedisin tonë, efektet janë të gjera. Nuk është vetëm një çështje e cilësisë së ujit - këta ndotës bëhen në ajër dhe disa mund të udhëtojnë në distanca të largëta", - shprehet Trey Highton, Menaxher i Lartë i Komunikimit i Fondacionit "Surfrider".

Në distanca të largëta disa PFAS janë zbuluar në gjithçka, nga vezët e pinguinëve në Antarktidë te arinjtë polarë në Arktik dhe kudo në mes tyre, por çfarë ka më shumë? Është gjithashtu në të paktën 99% të gjakut të të gjithë amerikanëve të testuar.

Në një seminar që u mbajt nga Universiteti i Stokholmit, në të cilin u ndanë zbulimet kundrejt pasojave të sërfitet dhe banorët e bregdetit. "Shqetësimi është shprehur për efektin e niveleve të larta të PFAS për shembull te surfistët dhe kafshët që kullosin pranë bregut", - tha Matt Salter i Universitetit të Stokholmit, një biogjeokimist detar që punoi në studim. "Sidoqoftë, për sa i përket transportit detar, aerosolet me spërkatje të detit janë më të rëndësishme, pasi vetë shkuma është mjaft e rëndë dhe nuk do të udhëtojë shumë larg."

Por ato molekula më të vogla të aerosolit që udhëtojnë larg bëjnë shumë kilometra mbi tokë deri në mijëra kilometra në brendësi të tokës, pastaj kalojnë nëpër tokë dhe rrugë ujore dhe kthehen në det, duke krijuar atë që Universiteti i Stokholmit e quan "një cikël transporti pothuajse i pafund".

"Ndikimet shëndetësore të PFAS janë ende të panjohura, - pranoi Highton, - por shkakut dhe zgjidhjet janë të qarta - ne duhet të ndalojmë së lejuari industrinë që të trajtojë oqeanin dhe rrugët tona ujore si vendgrumbullime".

Mbajtja e çdo pretendimi të zymtë të asaj që PFAS mund ose nuk mund të na bëjë neve, njerëzve, krijesave tona dhe planetit tonë të vogël blu, është thelbësore për të mbajtur të hapur diskursin. Gjithsesi, Highton dhe "Surfrider" kanë të drejtë: përgjegjësia, si gjithmonë dhe gjithmonë, është mbi krijuesit. Por disa marka po heqin dorë nga prodhimi i veshjeve që përmbajnë PFAS dhe ne mund të votojmë me paratë tona. Ndërkohë, nuk ka nevojë të nxitoni dhe të niseni për në vendet e lartë malore ende. PFAS tashmë mund të jetë duke notuar brenda të gjitha sistemeve tona vaskulare, kështu është edhe deti, përgjithmonë dhe gjithmonë. E mira me të keqen...

AI-ja nuk krijon, riprodhon

Megjithëse intelijenca artificiale po evoluon me shpejtësi, ajo kurrë nuk do të përputhet me krijimtarinë njerëzore. Megjithatë, AI-ja zë pozicione në bizneset tona, automjetet tona dhe madje edhe në shtëpitë tona. AI-ja përkufizohet si zhvillimi i sistemeve kompjuterike në gjendje të kryejnë detyra që normalisht do të kërkonin një tru njerëzor. Ne biem në kontakt me AI-në kur telefonojmë linjat e ndihmës së shpejtë, flasim me Siri-n, kërkojmë Alexa-n që të caktojë një kohëmatës, ndërsa ne shfletojmë mediat sociale.

Ai mëson pëlqimet, mospëlqimet tona dhe na ndihmon të funksionojmë çdo ditë. Ndërsa integrimi i AI-së rritet, po aq rritet edhe shqetësimi për humbjen e vendeve të punës. Disa raporte pretendojnë se AI-ja do të marrë përsipër gjithnjë e më shumë vende pune ndërsa përparon, dhe të tjerë pretendojnë se nuk do ta tejkalojnë kurrë nevojën për ndërveprim njerëzor. Intelijenca artificiale kryen punë të lodhshme, të zakonshme që njerëzit kurrë nuk kanë dashur t'i bëjnë me prioritet.

Kohët e fundit, AI-ja madje ka filluar të zvarritet në fusha krijuese, një fushë që dukej e sigurt nga AI-ja për shkak të natyrës së krijimit të artit. Kjo shtrun pyetjen: “Sa larg do të evoluojë AI-ja?”. Intelijenca Artificiale është simulimi i trurit të njeriut. Fjala kyçe është “simulim”. Edhe kur AI-ja bëhet e rëndësishme në art, aftësia e saj për të krijuar ka kufizime.

Pyetje të reja ngrihen çdo ditë nëse krijimtaria llogaritëse është e mundur. Pasi konsiderohet si një aftësi unike që ne njerëzit e kemi, por ardhja e mjeteve si ChatGPT, Dall-E dhe shumë të tjera tani po sfidojnë pozicionin tonë.

Modelet e mëdha të gjuhëve (LLM) përdorin matematikën për të vlerësuar të dhënat dhe për të prodhuar një rezultat, duke u bazuar në sasi të mëdha të të dhënave mbi të cilat janë trajnuar për të njohur modelet. Por ne njerëzit nuk mbështetemi vetëm në këto modele, pasi intelijenca jonë shkon shumë përtej këtij niveli. Një tjetër ndryshim është ndryshimi midis mënyrës se si njerëzit dhe AI-ja fitojnë njohuri, pasi njerëzit mbështeten në shkakun ndërsa modelet e AI-së mbështeten në korrelacion.

Vitin e kaluar, producentët e muzikës si Alex Da Kid bashkëpunuan me “Watson” të IBM-së për të bërë disa hite të AI-së dhe për të informuar procesin krijues. Duke gërmuar pak më prapa, një vepër artistike e quajtur “Portreti i Edmond de Belamy”, e cila u shit për 432 500 dollarë dhe u krijua gjithashtu me AI, u krijua duke ushqyer sistemin me një grup të dhënash prej 15 000 portretesh që mbulonin artin e gjashtë shekujve.

AI-ja në krijimtarinë

“Artistët AI” janë shfaqur ngadalë gjatë dy viteve të fundit. Ata janë shfaqur në pamje, muzikë, poezi dhe filma. Kjo ka shkaktuar një shkëndijë debati nëse krijimtaria e AI-së jo vetëm që do të përputhet, por do ta tejkalojë krijimtarinë njerëzore në të ardhmen. Këtë vit, bëri debutimin e saj artistja e parë robotike vizatimore. Emri i saj është Ai-Da. Ajo vizaton, pikturon dhe skalit. Universiteti i Oksfordit ka shfaqur punën e saj.

“Poem Portraits” i Google ka krijuar një program që gjeneron një poemë bazuar në një fjalë të vetme që futni. Duke përdorur një algoritëm të bazuar thellësisht në mbi 20 milionë fjalë të poezisë së shekullit të 19-të, ai shton poemën e tij në një poezi kolektive të ndërtuar nga poezi të përdoruesve të tjerë. Gjithashtu ju jep mundësinë të përdorni një foto të vetes si pjesë e “artit”. Poezitë ndonjëherë mund të jenë kuptimplote, por gjithashtu mund të mos kenë fare kuptim.

Së bashku me artin e rreptë të inteligjencës artificiale, ka edhe punë bashkëpunuese midis AI-së dhe inteligjencës njerëzore. Një artist i AI-së i quajtur AICAN dhe krijuesi i tij Ahmed Elgammal, treguan dy seri punimesh në kanavacë që portretizonin portrete pa fytyrë. Sistemi analizoi 100 000 foto të artit perëndimor nga mbi pesë shekuj. Më pas u nxor nga kjo njohuri historike për të krijuar vepra të reja artistike pa ndihmën e një artisti të vërtetë njerëzor.

Ndërsa secila prej tyre është mbresëlënëse, ende duhet kreativiteti aktual njerëzor për ta lënë AI-në të “krijojë” vetë. E gjithë kjo punë u krijua duke përdorur vepra arti të kaluara të krijuara nga njerëzit, bazuar në emocionet dhe ndërgjegjen njerëzore. Është e dyshimtë që AI-ja mund të zëvendësojë ndonjëherë krijimtarinë e vërtetë që mundet truri i njeriut. Ai gjithashtu tregon se krijimtaria e AI-së mund të përdoret si frymëzim dhe për të përmirësuar punën e artistëve njerëzorë, pavarësisht nëse është një bashkëpunim apo prapaskenë.

AI-ja ende ka nevojë për ndërhyrje njerëzore

Në të gjithë këta shembuj, ndërhyrja njerëzore është ende aty për të kuruar rezultatet e prodhuara të AI-së. Por tani një gjenerator imazhi i AI-së si “Midjourney” mund të prodhojë rezultate në sekonda për çdo temë sipas preferencave tuaja.

Sasi të mëdha grupesh të dhënash nxirren dhe futen në sisteme për t'i trajnuar ato. Sistemet gjeneruese të AI-së tani mund të konvertojnë frazat e shkruara në fotografi, ose mund të kompozojnë muzikë në stilin e një kompozitori që ju zgjidhni. Rezultatet ngjajnë me të dhënat mbi të cilat janë trajnuar këto sisteme, por ato nuk janë saktësisht të njëjta.

Autorësia është një temë e diskutueshme në këto raste, pasi shumë kritikë nuk janë ende në favor të dhënies së titullit algoritmeve si autorë.

Pra, kush duhet të konsiderohet autori apo artisti?

Po në lidhje me mijëra artistë dhe piktorë, puna e të cilëve u kopjua për të trajnuar AI-në? Apo mund të jetë nxitësi? ai që përshkruan stilin, temën dhe shumë detaje të tjera të ndërlikuara të imazhit. Pra, ne jemi përsëri në një pikë ku shohim probleme të reja që lindin, ndoshta për herë të parë, jo për të qenë të rinj, por për të qenë unik. Pyetja është: a mund të jetë AI-ja po aq krijues sa njerëzit?

A mund të zëvendësojë AI-ja elementin krijues të njeriut?

Ekspertët përshkruajnë shumë lloje të krijimtarisë, disa prej tyre janë krijimtaria transformuese, kombinuese dhe eksploruese. Duke folur për dy të fundit, krijimtaria eksploruese eksploron hapësira të strukturuar mbi një bazë konceptuale për të gjeneruar ide të reja, ndërsa krijimtaria kombinuese bashkon së bashku ide të ngjashme.

Këto lloje të krijimtarisë janë mjaft afër asaj që bëjnë algoritmet gjeneruese të AI-së, për shembull, duke krijuar një histori në të njëjtin stil si shumë histori të tjera të përdorura në grupet e të dhënave të trajnimit ose duke krijuar një imazh në të njëjtën mënyrë. E para, krijimtaria transformuese, është ajo që do të thotë të dalësh me ide të reja përveç strukturave ekzistuese të të dhënave dhe stilit për të prodhuar diçka krejtësisht të re dhe origjinale në rastin më të mirë.

Kjo është pika kryesore e fokusit të argumentit në lidhje me të drejtën e autorit dhe përdorimin e drejtë të përmbajtjes, dhe një çështje që ende nuk është trajtuar nga rregulloret. Së fundmi, SAG-AFTRA siguroi një marrëveshje me shtëpitë diskografike për mbrojtjen e të drejtave të artistëve dhe e bëri të detyrueshme të drejtën e pëlqimit dhe kompensimit.

Kreativiteti llogaritës nuk funksionon në mënyrë impulsive në një mënyrë njerëzore, përkundrazi, funksionon sistematikisht. Mund të arrijë rezultate në mënyra të papritura, por ato janë të parashikueshme pasi sistemi përdor një proces të caktuar për t'i arritur ato. Ky është ndryshimi kryesor midis artistëve njerëzorë dhe AI-së, pasi ne marrim vetëm rezultatet që kërkojmë prej saj. Intelijenca artificiale gjeneruese funksionon në mënyrë të pranueshme në partneritet me homologët e saj njerëzorë dhe performanca e saj do të përmirësohet, por në këtë kohë, ajo mund të funksionojë si një katalizator për të ndihmuar njerëzit në vend që t'i zëvendësojë ata.

Si AI-ja po ndryshon rrjedhën e punës së kreativitetit

Ndërsa AI mund të mos krijojë kurrë art, kjo nuk do të thotë se nuk mund të evoluojë për të ndihmuar në ndryshimin e mënyrës

se si funksionojnë krijuesit dhe drejtojnë bizneset. Krijuesit që drejtojnë biznese shpenzojnë më shumë kohë me detyra të zakonshme të administratorit sesa në krijimin e vërtetë. Programet e AI-së po bëjnë të mundur që punët të bëhen më efikase dhe të sakta. Këto programe nuk eliminojnë vendet e punës, ato rritin bizneset dhe lehtësojnë vendet e punës. Mund të gjejë vrima ku gjërat duhet të rregullohen dhe të sugjerojë zgjidhje.

Anët pozitive të AI-së

- Mund të marrë përsipër detyrat e lodhshme
- Liron më shumë kohë për krijuesit - për të qenë krijues
- Mund të mbledhë të dhëna për të parë se ku mund të përmirësohet efikasiteti

Në qendrat e kontaktit, është veçanërisht e rëndësishme të mblidhen të dhëna për të përmirësuar përvojën e punonjësve dhe klientëve. Intelijenca artificiale mund të ndihmojë operacionet e shërbimit ndaj klientit të qëndrojnë në krye të tendencave më të fundit të mbështetjes, sepse përdor mësimin e makinerive për të përmirësuar vazhdimisht njohuritë e saj bazuar në rezultatet e mëparshme; sa më shumë të mësojë, aq më i saktë është. Mund të jetë një burim i fuqishëm për përmirësimin e efikasitetit dhe angazhimit të agjentëve.

Pse nuk do ta zëvendësojë krijimtarinë e njeriut

Rrjeti nervor është një lloj i caktuar i AI-së që simulon kreativitetin. Anton Oleinik, një profesor i sociologjisë në Universitetin Memorial të Newfoundland publikoi një artikull duke shpjeguar pse AI-ja kurrë nuk do t'i tejkalojë njerëzit në kreativitet. Ka shumë arsye se pse rrjetat nervore janë të tmerrshme për të qenë krijuese, e para është paaftësia e tyre për të njohur se kur do të ndryshojë një model. Rrjetat nervore mësojnë algoritme duke thithur një sasi të madhe informacioni dhe duke identifikuar çdo model në ato të dhëna. Ato janë të shkurtra kur bëhet fjalë për përputhjen e një modeli me një model tjetër dhe për të parashikuar se kur modeli do të ndryshojë drejtimin. Një arsye tjetër e madhe që Oleinik njihet është fakti se rrjetat nervore u mungon intelijenca sociale. “Inovacionet shpesh janë të ngulitura në lidhjet dhe marrëdhëniet shoqërore”, - shkruan Oleinik. Ata nuk janë në gjendje të shohin përtej grupit të të dhënave specifike dhe qëllimit të tij. “Kreativiteti është vështirë i mundur pa aftësinë e dikujt për të menduar në mënyrë metaforike, për të koordinuar në mënyrë proaktive dhe për të bërë parashikime që shkojnë përtej një artikulli të thjeshtë”, - thotë Oleinik.

Në fund të fundit, vetëdija njerëzore është ajo që na dallon nga AI-ja. Intelijenca artificiale nuk do të jetë kurrë e vetëdijshme dhe për këtë arsye nuk do të ketë kurrë të menduarit inovativ dhe mendimet spontane që ndryshojnë drejtimin e artit. Intelijenca artificiale imiton kreativitetin për të krijuar art nga puna e mëparshme. Ajo funksionon nga të dhënat e njerëzve të tjerë. Nuk ka aftësinë për të lexuar emocionet njerëzore dhe për të krijuar art të kërkuar, bazuar në normat shoqërore. Ndërgjegjja dhe emocionet njerëzore janë arsyeja pse AI-ja nuk do të përputhet kurrë me krijimtarinë njerëzore.

